

87478

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RESİM-İŞ EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
RESİM BİLİM DALI

0-6 YAŞ ÇOCUK KİTAPLARI RESİMLEMELERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Birsen ÇEKEN

Hazırlayan

Attila Döl

T 87478

Çanakkale - 1999

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOĞUMANTASYON MÜBÜRÜ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Attila Döl'e ait "0-6 Yaş Çocuk Kitapları Resimlemeleri" adlı çalışma jürimiz tarafından
Resim Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Osman Uygur
Prof. Dr. Osman Uygur
Başkan

Üye *Doç. Dr. Necla Aslan Şevce*

Necla Aslan Şevce

Üye

Doç. Dr. Buse Çeliker

Buse Çeliker

ÖZET

Okul öncesi (0-6 yaş) dönemi çocukları için yapılan resimli çocuk kitaplarının ne denli önemli olduğunu anlatmadan önce resimli kitabın tanımı, türleri, Türkiye’de resimlenmiş çocuk kitaplarının tarihçesiyle konuya başlanmıştır.

Çocuk ve resimli çocuk kitapları günümüzden önce önemli olduğu gibi bugünden sonra da çok önemli olacaktır.

Çocuk sürekli değişen ve gelişen bir varlık olduğundan çocuğun ruh hali de hızla değişimler göstermektedir. Çocuğun sanatsal gelişimi yaptığı resimlerle olduğu gibi ona verilen çocuk kitaplarıyla da gözlenir. Çocuk her yaşta sanatsal olarak gelişmektedir ve her yaşta çocuğun ilgi gösterdiği resimli kitaplar farklıdır. İçerik yönünden, resimleme yönünden çocukların ilgi gösterdiği kitaplar dönemlerine göre farklılık göstermektedir.

Normal olarak çocuğun kitapla ilişkisi onbir aylıkken başladığı bilinmektedir. İlk dönemlerde kitap eğlendirici oyuncak gibidir. Çocuğun kitapla karşılaşması, önce resimle olur. Bundan yola çıkarak, resimli kitapların, çocukları dönemlerine göre, kitapları resimlerken dikkat edilecek noktalar ve değişken olan çocukları ruhsal ihtiyaçları ile bunları karşılayabilecek kitapların özellikleri son derece önemlidir.

Ülkemizde okul öncesi dönemi için hazırlanan resimli çocuk kitaplarının önemi üzerinde durulmakta ancak yeterli düzeyde çaba sarf edilmemektedir. Estetik zevkleri gelişmiş, sanat beğenisi kazanmış, bakmasını bilen bireylere sahip olmak

istiyorsak resimli çocuk kitaplarının, eğitimin en önemli aşamalarından biri olarak ele alınması gerektiğini de bilmeliyiz. Şu bir gerçektir ki, iyi hazırlanmış bir çocuk resim kitabı amacına ulaşacaktır.

ABSTRACT

Before telling how important the comic school books presented for the children of the pre-school period (0-6 age), we started the issue with the history of the definition and types and pictured child comic books.

Besides pictured child comic books are important before today, they are likely to be important in the future. Since child is changing and developing continuously, his or her state of soul faces with rapid changes. As child's artistic talent and development are observed with the pictures that he/she drew, and also it is observed through child comic books presented to him or her. Child develops himself/herself in an artistic way at every age pay attention are different.

The comic books children pay attention show differences according to the periods in that illustration and content.

Normally, it is known that the relationship of a child with books begins when he/she is eleven months old. In the first term, books are regarded as entertaining and amusing. At first, a child meets the pictures or illustration before books. From this point of view, the properties of the comic books, according to children's terms, are extremely important in view of the points to be taken into consideration while illustrating the comic books and determining children's mental situations and psychological needs.

In our country, the importance of the comic books prepared for the pre-school period is mentioned, but the sufficient efforts are not made.

If we want to obtain the individuals whose aesthetic and artistic values developed, we must know that the education of the comic books is one of the most important stages. It is a reality that a well-prepared child comic book will naturally reach its aim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR CETVELİ	vii
RESİMLER LİSTESİ	viii
ÖNSÖZ	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. RESİMLİ KİTABIN TANIMI VE TÜRLERİ	2
1.1. Kitap Resminin (İllüstrasyon) Tarihi Gelişimi	4
1.2. Türkiye’de Resimlendirilmiş Çocuk Kitapları Tarihi	6
2. ÇOCUK VE RESİMLİ KİTAP	11
3. 0-6 YAŞ GRUBU ÇOCUĞU VE DÜNYASI	13
3.1. Çocuk ve Ruh Sağlığı	13
4. ÇOCUĞUN SANATSAL GELİŞİMİ	16
4.1. Karalama Devri (2-4 Yaş Arası)	16
4.2. Şematik Öncesi Devir (4-7 Yaş Arası)	17
4.3. Şematik Devir (7-9 Yaş Arası)	17
4.4. Başkaldırma Devri (9-11 Yaş Arası)	18
4.5. Mantık Devri (11-13 Yaş Arası)	18

4.6. Karar Devri	19
5. OKUL ÖNCESİ DÖNEMİNDEKİ ÇOCUKLARIN EN ÇOK İLGİ GÖSTERDİKLERİ KONULAR	19

İKİNCİ BÖLÜM

1. OKUL ÖNCESİ ÇOCUK KİTAPLARININ ÖZELLİKLERİ	23
1.1. İçerik Yönünden Resimli Çocuk Kitapları	26
1.2. Resimleme Yönünden Resimli Çocuk Kitapları	28
1.3. Fiziksel Nitelikler Yönünden Resimli Çocuk Kitapları	28
1.4. Yaş Gruplarına Göre Çocuk Kitapları	31
1.4.1. 1-2 yaş grubu	31
1.4.2. 3-4 yaş grubu	32
1.4.3. 5-6 yaş grubu	33
2. ÇOCUKLARIN GELİŞİMİNDE RESİMLİ KİTABIN GÖREVLERİ	34
3. ÇOCUK KİTAPLARINI RESİMLERKEN DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR	37
4. ÇOCUKLARA KİTAP SEÇERKEN DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR	41
5. ÇOCUKLARIN RUHSAL İHTİYAÇLARI VE BUNLARI KARŞILAYABİLECEK KİTAPLARIN ÖZELLİKLERİ	43
SONUÇ	46
KAYNAKÇA	50
RESİMLER	52

KISALTMALAR CETVELİ

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
S	: Sayı
s	: Sayfa
ev.	: Çeviren
Haz.	: Hazırlayan

RESİMLER LİSTESİ

RESİM 1: “Akıllı Çocukla Yaramaz Kedi”

Yazan: Ayla Kutlu Resimleyen: Yurdagül Döl,
Bilgi Yayınevi, Ankara-1993.

RESİM 2: “Küçük Tavşan”

Yazan: Marie Duval Resimleyen: Pierre Couronne,
Akdeniz Yayınevi, İstanbul-1998.

ÖNSÖZ

Resim çocuk için nedir? İşte bu sorudan hareketle görselliğin hayatımızdaki önemi üzerinde uzun uzadığa konuşmak mümkündür. Çocukluktan özellikle de okul öncesi dönemden itibaren görsel iletişim araçları ile bire bir etkileşim içindeki çocuk için resim, çocuk eğitimi içinde kitap, o kadar önemlidir. Öyleyse bu dönem çocukları için resimli çocuk kitaplarının ne denli önemli olduğu açıkça gözler önüne serilmektedir.

Kişisel, fiziksel, ruhsal gelişimin ilk temellerinin atıldığı okul öncesi dönemde şüphesiz iyi resimli kitaplar çok önemlidir. Ancak günümüzde özellikle batı ülkelerinde hak ettiği önemi gören bu konu ülkemizde aynı ilgiyi görmemektedir. Buradan yola çıkarak henüz tertemiz zihinlere, bedenlere sanat ve estetik zevkleri kazandırabilmek, hayat hakkında gerçekleri gösterebilmek, gerçekleri hayal gücüyle birleştirerek gözler önüne serebilmek, iyi resmedilmiş çocuk kitaplarıyla mümkün olabilecektir kuşkusuz.

Tüm bunların ışığında çocuk, resim, kitap konuları etraflı ele alınmış ve bu konunun ne denli önemli olduğu üzerinde durulmuştur.

Unutulmamalıdır ki, çocukların oynamak amacıyla baktıkları resimli kitaplar sayesinde renkler, şekiller, ayrıntılar önem kazanır. Bu kitaplar görsel algılamayla sözlü anlatımı birleştiren, tüm duyuyla algılanabilen, anlatılmak isteneni hissettirebilen ince sanat eserleridir.

Yeni ve sağlıklı nesiller yetiştirirken iyi resimlenmiş çocuk kitaplarının önemi kavranmalı yetişkinler bu konuda oldukça hassas davranmalıdır.

Bu tezi hazırlamamda bana yardımcı olan danışman hocam Yrd. Doç. Birsen Çeken, Prof. Dr. Ali Osman Uysal, Doç. Dr. Necla Arslan Sevin ve Doç. Yurdağül Döl'e teşekkürlerimi ve saygılarımı sunuyorum.

ÇANAKKALE 1999

ATTILA DÖL

GİRİŞ

Çocuk ve kitap özellikle de “çocuk için kitap” günümüzden önce ve bugünden sonra da çok önemli olacaktır. Çocuğun zihinsel, ruhsal, estetik ve sanatsal gelişimi bu kitaplarla gelişecek, özellikle de okul öncesi dönemde görsel olarak algıladığı resimli kitaplarla gelişimin ilk adımları atılacaktır. Bu nedenle çok önemli olan resimli çocuk kitapları üzerinde çok titizlikle durulmakla birlikte günümüzde bu konunun önemi fark edilmekte ancak hala gereken çaba gösterilmemektedir. Okuyan, okumayı seven, düşünen, düşünmeyi bilen sağlıklı nesillerin yetiştirilmesi için iyi resimlenmiş kitapların çocuk üzerindeki olumlu etkilerinden yola çıkarak bu konu üzerinde bilinçle durulmalı yeni nesiller için faydalı eserler ortaya konmalıdır. Buradan yola çıkarak 0-6 yaş dönemi resimli çocuk kitaplarının özellikleri, nasıl olması gerektiği, çizim yapılırken nelere dikkat edileceği, bu kitapların çocuklara ne şekilde takdim edilmesi gerektiği üzerinde durmayı uygun gördüm. Amaç, belirtildiği gibi çocuk ve onun eğitimi idi. Yeni ve sağlıklı nesiller için okul öncesinden çocuğun bilinçlendirilmesi, estetik beğenileri kazanabilmesi, hayal gücünü geliştirebilmesidir.

Resimler bölümündeki resimli çocuk kitaplarında, kitabı yazan ve resimleyeni birlikte göstereceğiz.

I. BÖLÜM

1. RESİMLİ KİTABIN TANIMI ve TÜRLERİ

Genel bir tanım yapacak olursak 0-6 yaş arasındaki çocuklar için hazırlanmış olan kitaplara “resimli kitaplar” diyebiliriz. Fakat içinde resim olan her kitap bu tür içinde yer almaz. Bu tür kitapların çeşitli şekillerde tanımı yapılmıştır. Örneğin; ALA Glossary “küçük çocukların ilgi ve ihtiyaçlarına göre uyarlanmış kısmen ya da tamamen resimden oluşan” şeklinde tanımlanmaktadır. Ressam Beni Modresöri “içeriği imgelerken ifadelendirilmiş kitap” derken Lanes resim ile metin arasındaki ilişkiyi Siyam’lı ikizlere benzeterek: ...sözcükler resim olmaksızın bağımsız durmadığı gibi teorik olarak ta olsa, resimler de metinsiz var olamaz. Aynı ayrı katkıları zayıf ve eksiktir. Birlikte tam anlamıyla doyurucu bir tecrübeyi oluştururlar,... diye tanımlıyor¹.

James Jhonson Sweeney tarafından yapılmış bir başka tanım da, bir çocuk kitabı, esasında doğrudan doğruya göz yoluyla görüşe hitap eden bir sanattır diyerek resimli kitabın göze hitap eden özelliği üzerinde duruyor².

Daha önce belirttiğimiz gibi her resimli kitap bu tür içinde yer almaz. Resimli kitaplarda basit bir masal ya da hikaye ard arda gelen resimler ve metin vasıtasıyla çocuğa aktarılır. Bazı durumlarda metin olmayabilir. Resimler yalın halde de olayı aktarabilmektedir. Metnin bulunduğu durumlarda ise, resim ve metin birbirini dengeleyebilecek durumdadır.

¹ İLHAN, A. Çakır, Güzel Sanatlar Eğitimi ve Eğitim Programları ve Öğretim, Ankara-1993, s.104.

² İLHAN, A. Çakır, a.g.e. s.105.

Bu tür resimli kitapların en önemli özelliği göze hitap etmesidir. Bu sebeple küçük çocuğun bir eseri beğenmesinde önemli rol oynarlar. Bu eserler çocuklara hem görme, hem de işitme duyularıyla yeni bilgiler verir, dünya ve yaşam hakkındaki gerçekleri yavaş yavaş öğretirken, ilk edebi ve estetik değerleri de kazandırır. Bazı soyut ve göreceli kavramların öğretilmesinde (küçük-büyük, güzel-çirkin gibi) yetişkinlere yardımcı olurlar. Ayrıca kitabı ve okumayı sevdirecek, okuma alışkanlığının başlamasına neden olurlar³.

Henüz okuma yazma öğrenmemiş, hatta konuşmayı dahi yeni başarmış küçük çocukları düşünecek olursak, bunların kendilerine özgü bir dünyada yaşadıklarını görürüz. Her gün hatta her an içinde yaşadıkları dünyayı anlamaya, keşfetmeye onun hakkında bilgi toplamaya ve topladıkları bilgileri, daha önce edindikleri bilgi ile bağdaştırmaya çalışan bu küçük çocukların görme ve sezme yeteneği, yetişkinlerin tahminlerinden çok üstündür⁴. Ancak gördüklerini, hissettiklerini ve düşündüklerini aktarabilecek kelime dağarcığına ulaşamamışlardır.

Resimli kitaplardaki dil ve resimlerin çocuk üzerindeki etkisinin önemsenmesini gerekliliği genel olarak dünyaca kabul edilen bir olgudur. Resimli kitaplardaki eşya ve kişilerin küçük çocuk tarafından tanınması, onun haz duyması ve yaşamında başarılar edinmesi anlamına geldiği gibi, ilk dil ve tasavvur zenginliğini kazanması a buna bağlıdır. Resimli kitap, okul öncesi ve ilkököl çağlarında çocuğu dil ve resimle uyarmanın yanı sıra, onun gelişmesini sağlayabilir, hatta onun eleştirisel bilinç edinmeye itebilir; kitap çocuğun iç çatışmalarını yenmesi ve toplumsallaşması için yardımcı bir gereç olabilir. Yaratıcı düşüncenin gelişmesini mümkün kıldığı da önemle belirtilmektedir⁵.

Resimli kitaplara en çok ilgi duyulan devrinin çocuğun okumayı öğrendiği 7 yaş dönemine gelinceye kadar geçirdiği devre olduğu bilinmektedir. Resimli kitabın her sayfasında yer alan renkli resimler kitabın sonuna kadar anlatılan kavramları

³ TUNCER, Nilüfer. (Haz:M. Ruhi Şirin): "Bir Tür Olarak Resimli Kitap Nedir?", 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, İstanbul-1994, s.202.

⁴ İLHAN, A. Çakır, a.g.e. s.104.

veya öyküyü tanımlar. Az sayıda sözcüklerden oluşan kısa ve öz birkaç cümle sayfalarda yer alarak “yazı” olgusunu çocuğa aşılar. Çocukta okuyabilme arzusu belirlemeye başlar⁶. Bu dönem için hazırlanan hiç yazısız, tümüyle resimlerden oluşan kitaplara da rastlamak mümkündür.

Okul öncesi dönem için hazırlanan resimli kitaplarda amaç, çocuğun, öğrenme, algılama, yorumlama yeteneğini geliştirmek, çocuğun çevresini tanımasını sağlamak, çevresiyle ilişki kurmasında yardımcı olmak, çevresine karşı duyarlılığını arttırmak, çocuğun dil gelişiminde etkili olmak, ayrıca milli kültürümüzü, gelenek ve estetik değerlerimizi tanıtmaktır.

Okul öncesi hazırlanan kitaplar amaçlarına resim yoluyla ulaşabilmektedir. Bu dönemdeki çocuklara resim yoluyla iletişim kurabilir, pek çok olguyu resimle aktarabiliriz. Çocuklar henüz konuşmazken gördükleri resimlere karşı ilgi duyarlar. Fakat kitaplardaki resimlerin çocuğun yaşı ve algılama gücüyle uyumlu olarak hazırlanması gerekmektedir⁷.

1.1. Kitap Resminin (İllüstrasyon) Tarihi Gelişimi

Kitapla beraber kitap resmide başlamıştır. Kitap resimlemek ilk önce süslemeye duyulan ihtiyaçtan başlamıştır. Sanatçılar hem eserin daha çekici görünmesi hem de manevi haz almak için yazılı eserleri motiflerle süsleyerek güzelleştirmeye çalışmışlardır.

Bir başka sebep de, metnin anlaşılmasını kolaylaştırmak için resimlemeye gerek duyulmasıdır.

⁵ ALPAY M.-ANHENGER R., Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları, İstanbul-1975, s.15.

⁶ GÖKNİL, Can, (Haz:M. Ruhi Şirin): “Okul Öncesi Çocuk Edebiyatı Deyince Ne Anlaşılmalıdır?”.

99 Soruda Çocuk Edebiyatı, İstanbul-1994, s.139.

⁷ GÖKNİL, Can, a.g.m., s.140

En eski illüstrasyon örnekleri Eski Mısır mezarlarında bulunan kitapçıklarda görülmüştür. Bunlar inanışa göre, ölümün edebi yaşayışını sağlayan dinsel eserlerdir. Hieroglif yazılar ve bu eserlerdeki resimler özgün grafik sanat eserleridir. Mısırlılar devrinde masal ve efsaneler de resmedilmiştir⁸.

Osmanlı döneminde minyatür sanatı büyük gelişme göstermiştir. Savaş sahneleri, av sahneleri, şenlikler, bilimsel konular minyatürlerin konularını oluşturmuşlardır.

Eski Yunanlılarda da kitaplar az süslenmiş ve bilim konuları işlenmiştir.

Matbaacılığın icat edildiği ilk yıllarda kitaplarda başlık yoktu ancak ilk sayfa ve ilk harf özellikle süslenirdi.

Ortaçağda Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde, kitap resmi karakterinde farklar görülür. Bu farklar süslerde, figürlerin ifadelerinde çok belirgindir.

Başlangıçtan bu yana kırmızının yanında sarı, yeşil, gümüş ve altın yaldız renkleri de kullanılmıştır⁹.

13. yy.da kitap resminde farklılaşma görülür. Resimler tek renkle, uçla çizilip içleri sade renkle boyanıyor. Bu teknikle birlikte dini kitapların yanı sıra eğlendirici ve öğretici kitaplarda yayılmaya başlamıştır.

14. yy. sonu 15. yy. başlangıcında 10. yy.da Avrupa'ya doğrudan gelen ağaç oyma tekniği yardımı ile kitapların daha ucuzladığı görülür.

Albrecht Dürer ile ağaç oyma kitap resimleri (gotik devri) en parlak dönemini yaşamıştır.

⁸ ŞİMŞEK, Hilal, "İllüstrasyon" (Teksir. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, 1996), s.1.

⁹ ŞİMŞEK, Hilal, a.g.e. s.1.

17. yy.da bakır gravürün başlaması ile ağaç oymada gerileme görülür. Bakır oyma metal eşya ve süs eşyalar üzerine oyma yapan kuyumcular ile yayılmıştır. İlk bakır gravür kitap resmi 1477'de Venedik'te görülmektedir¹⁰. Daha sonraları diğer metaller üzerine yapılan oyma teknikleri kullanılmıştır.

18.. yy. başında taş baskının bulunmasıyla kitap resimlemede de yeni bir yöntem başlıyor. Bu teknik metal oymaya nazaran daha kolaydır. Bu nedenle sanatçı daha özgün ve zengin anlatıma kavuşur.

19. yy. sonlarında fotoğrafı tekniğinin bulunmasıyla, kitap resminde büyük değişiklik başlamıştır. Bu teknikle klişe olayı yaygınlaşmış teknik sanata egemen olmuştur. Bugün bu kitap resimlerini tekniğe göre değil, sanatçının kişisel gücüne göre sınıflandırabiliriz¹¹.

Sonuç olarak, bu teknik olanaklar en büyük ressamları kitap resmi yapmaya yönelttiği gibi resim sanatının yayılmasına da neden olmuştur. Röprodüksiyon tekniklerinin gelişim göstermesi metal gravür, ağaç oyma, taş baskı, serigrafi gibi tekniklerin özgün eserler ortaya koyma imkanlarını çoğaltmıştır.

1.2. Türkiye'de Resimlendirilmiş Çocuk Kitapları Tarihi

Türkiye'de çocuk edebiyatının gelişimi edebiyatın genelinin gelişimiyle yakından ilgilidir. Çocuk kitapları, edebiyatın Tanzimat döneminde batının etkisi altına girmesiyle yayınlanmaya başlandı. Daha önceleri evlerde anlatılıp, dinlenen peri masalları, bilmeceler, maniler, atasözleri ve Nasreddin Hoca fıkraları, Karagöz oyunları biçimindeki sözlü edebiyat vardı.

Çocuk yayınında başlangıç olarak gösterilen Tanzimat Dönemi'nin aydınları, bir yanda Batı edebiyatının başlangıçta özellikle Fransa yeni konularını ve türlerini

¹⁰ ŞİMŞEK, Hilal, a.g.e., s.2.

¹¹ ŞİMŞEK, Hilal, a.g.e., s.2.

tanıyıp Türk toplumuna aktarır ya da uyarlarken, bir yandan da kendi edebiyatımızı, özellikle halk edebiyatını bulmaya, öğretmeye ve geliştirmeye yöneldiler¹². Tanzimat Devri'ne çocuk masalları ve foba çevirileri ile ilk defa Kayserili Dr. Rüştü tarafından hazırlanan öğretmek kadar eğlendirmeyi de amaç edinen Arapça alfabe kitabının sonuna dahil etmiş şekilde görüldü.

Türkiye'nin kısa şiirler ve hayvan öyküleri türünde ilk çocuk kitapları Tanzimat Devri yazarları Şinasi, Recaiade Ekrem ve Ahmet Mithat tarafından Fransızca'dan çevrildi¹³. Çaylak Tevfik ve Şemsettin Sami de bu dönemin çocuk ve gençlik yayınları alanında en önemli imzalar oldular¹⁴.

Ziya Paşa çocuklar için J. J. Rousseau'nun "Emile" ini çevirdi. Recaiade Ekrem ve Muallim Naci "Tefekkür ve Ömer'in çocukluğu" adlı eserleri yazarak, çocuklar için ilk özgün eserleri ürettiler. Türkçe'ye çevrilen uluslar arası çocuk klasikleri Yusuf Kamil Paşanın Fenolen çevirileri "Tercüme-i Telemak" (1862), Defoe'nun Robinson Crusoe'sunun Vak'anüvis Lütü versiyonu (1864), Jonathan Swift'in "Güliiver'in Gezileri"'in Mahmut Nedim tarafından çevirisi (1872) ve Mehmet Emin'in çevirdiği iki Jules Verne hikayesi Merkez-i Arza Seyahat, (To The Centre of The Earth) (1883) ve Balonla Beş Hafta (A Baloon Journey in Five Weeks, 1877)'ten oluşmaktadır¹⁵. Bütün bu eserler dokuz yaş ve üzerindeki çocuklar düşünülerek yazılmıştı. Daha ileri tarihlere kadar da okul öncesi dönemi çocuklar için ciddi bir şekilde resimlendirilmiş kitaplara rastlanmadı.

Matbaa ilk defa 1729'da ülkeye geldi ve kitap basımı gerçekleştirildi. 1928'de yapılan harf inkılabı ile Türk alfabesi kullanılarak kitap basımına başlandı.

Ahmet Mithat tarafından yazılan "Kıssadan Hisse" (1871) ve "Hace-i Evvel" de ilk Türkçe yazılan çocuk kitaplarından.

¹² ERKMEN, Nazan, "Çocuk Kitabı Resimleri", AD Sanat, İstanbul-1996, s.181.

¹³ ÖZCİVELEK, Leyla, "Illustrated Children's Book's in Turkey", İstanbul-1991, s.5.

¹⁴ ERKMEN, Nazan, a.g.m. s.181.

Tanzimat Döneminden sonra çok sayıda yazar çocuklar için ürünler verdi. Ahmet Mithat, Ahmet Rasim, Tevfik Fikret, Alaaddin Gövsa, Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin en tanınmışlarındandır. En önemli çocuk kitapları ise Ali Ulvi Elöve'nin "Çocuklarımıza Neşideler" ve Aka Gündüz'ün "Bozgun" adlı eserleridir¹⁶.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk on yılında, yayın hayatıyla ilgili en önemli kültür olayı, Harf Devrimidir. Beraberinde güçlü bir eğitim ve öğretim seferberliği getiren bu toplumsal değişim, Türk Halkını okur-yazar yapma, başkalarının sözü ile hareket etmeyen, kendi kendini yönetebilen insan durumuna getirme çabalarına da hız veriyordu. Başlangıçta alfabe ve okuma kitabı türünden eserlerin yayını arttıran bu devirden hemen sonra, çocukların ve gençlerin sevak okuduğu pek çok çocuk kitabı yazarı da eserler vermeye başladı¹⁷. Reşat Nuri Güntekin, Mahmut Yesari, Peyami Safa, Abdullah Ziya Kazanoğlu, Rakim Çalapala ve Kemalettin Tuğcu bu dönemin önemli yazarlarındandır.

Ne yazık ki, Cumhuriyetin ilk dönemlerinde çocuk edebiyatına ait çok az eser verilmiştir.

Güzel sanatlar akademisinin 1883'te kurulması, meslek okullarının açılması ve gençlere batı'da çalışmaları için destek verilmesi ile çocuk kitaplarındaki ilerleme için ilk adımlar atılmıştır.

1950 yıllarında çocuk kitapları haftaları düzenlendi, İstanbul'da çeşitli kütüphanelerde ve okullarda sergiler açıldı. Ancak bu sergilerde yabancı eserler ile Türk eserler arasındaki dengesizlik dikkat çekiciydi.

Başarılı yazarlarımızdan Eflatun Cem Güney "Açıl Sofram Açıl" ve "Dede Korkut Hikayeleri" ile ödül almıştır. "Kerem ile Aslı" ve "Tahir ile Zühre" de yazarın diğer eserleri arasındadır. Aynı dönemlerde Orhan Veli Kanık "La Fontaine"

¹⁵ ÖZCİVELEK, Leyla, a.g.m. s.6

¹⁶ ÖZCİVELEK, Leyla, a.g.m. s.6.

¹⁷ ERKMEN, Nazan, a.g.m. s.181.

den akıcı çeviriler ve Nasreddin Hoca fıkralarıyla çocuklara yönelik eserler vermiştir. Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın şiir kitabı "Çocuk ve Allah", "Açıl Susam Açıl", "Balina ile Mandolina", "Okumayı Seven Ayı", "Yaramaz Sözcükler" sözünü etmeye değer eserlerdir¹⁸. "Kırmızı Mantarlar", "Üç Masal", "Türk Çocuğuna Masallar", "Ateş Gözli Dev" ve "Kurnaz Tilki" adlı eserlerin yazarı Cahit Uçuk "Türk İkizleri" adlı yapıtıyla HANS CHRISTAIN ANDERSEN ödülünü almıştır (1959). Mümtaz Zeki Taşkın "Çocuklarımıza Resimli Şiirler", "Çitlenbik Kız", "Çocuklarımıza Kahramanlık Hikayeleri" adlı kitaplarına ek olarak tiyatro oyunları da yazmıştır¹⁹.

Devlet Güzel Sanatlar Akademisi tarafından 1975 yılında düzenlenen "İyi Kitaplar" sergisi Türk çocuk kitapları açısından oldukça yoğun ilgi görmüştür.

Türkiye'de 1960'larda yaşayan görece özgür ortamın resimli çocuk kitabı yayıncılığını da etkilemesi tesadüf değildir. Bu dönemde renkli resimli, özenle basılmış, genç sanatçıların ortaya çıkmasını teşvik etmekle bilinçli bir tutum izleyen Red House yayınevinin öne çıktığını görüyoruz. 1965'ten itibaren, özellikle de 1970'den sonra ortaya çıkan Mustafa Eremektar (Mıstık), Tan Oral, Mehmet Sönmez, Zafer Sükan, İsmail Gülgeç, Emir Sarler ve Nihal Soner gibi başarılı Kitap çizerleri çocukların geleceğine tutulan umut ışığını da işaret edecektir²⁰.

Cumhuriyetin ilanı ile beraber gelişen çocuk yayıncılığının ilk çizerli olarak Cemal Nadir ve Ramiz karikatür, Ercüment Kalmık ise resimleriyle çocuk eğitimine katkıda bulunurlar.

Çağdaş resimleme sanatçılarımız ve yayınlanan önemli eserlerini şöyle sıralayabiliriz.

Ruhsar Barın Belen: "Dikkatsiz Küçük Kaplumbağa", "Güzellikler Bitmesin", "Küçük Ahtopot", "Tan ile Elvan".

¹⁸ ÖZCİVELEK, Leyla, a.g.m. s.8.

¹⁹ ÖZCİVELEK, Leyla, a.g.m. s.9.

²⁰ ERKMEN, Nazan, a.g.m. s.182.

Hızlı çalışan ve fazla üreten, öğretim üyesi çizerlerimizden Yurdagül Döl'ün çizgilerinde, çocuk dünyasının hareket olgusu ön plandadır.

Prof. Dr. Mürşide İçmeli 1960'lardan itibaren, aynı zamanda çocuk kitapları resimlemesi yapan öğretim üyelerindendir. Çizgilerinde çevresiyle uyum içinde, mutlu ve güler yüzlü çağdaş mekanını bulan kent çocuğunu işlemiştir. Renkler çocuğun dikkatini çekecek biçimdedir. "23 Nisan", "Akıl Bahçesi" önemli eserlerindendir.

Serpil Ural; "Ormanda Sabah", "Ormanın Düşmanları", "Gürültücü Ali", "Ormana Kar Yağdı", "Tek Gözlü Kedi", "Akıllı Bisiklet", "Bir Varmış Bir Yokmuş", "Top Tavşan", "Üşengeç Yengeç".

Can Göknil; "Bir Kirpi Masalı", "Bir Kulübe ve Bir Ev", "Bilmecelerle ABC", "Çocuk Tekerlemeleri".

Resimli çocuk kitapları ile ülkemizde önde gelen çizerlerimizden olan Can Göknil 1969-1974 yılları arasında bu konuda New York'ta araştırmalarda bulunmuştur. İlk kitabı "Kirpi Masalı" nı da bu ülkede yazıp resimlemiştir.

Huban Korman; "Aslının Sordukları-Güneş Nereye Gitti?", "Hansel ile Getsel", "Kurbağa Prens'in Masalları", "Yağmur Nasıl Yağar?"

Murat Öneş; "Balıkçı ve Karısı"

Mitura Reyhani; "Kunduracı Cinler"

Nihan Başak; "Yağmur Ormanı"

Ayrıca Selçuk Demirel genç yaşta ustalık düzeyine varmıştır. Yazıp çizdiği çok sayıda çocuk kitabı yabancı dile çevrilmiştir.

Cumhuriyet sonrası çizerlerimiz arasında İsa Çelik ve Yıldız Cibiroğlu'nu da sayabiliriz.

2. ÇOCUK VE RESİMLİ KİTAP

İnsanda bedensel, ruhsal ve zihinsel gelişimi bazen ayrı ayrı bazen de birlikte gelişme gösterir. Bu çocuğun mensubu olduğu sosyo-ekonomik çevreye ya da kalıtımla getirdiği potansiyel enerjiye bağlı olabilir. Bu nedenle çocuğu sınırları belirlenmiş kalıplar içine almak mümkün değildir. Çocuğun çevresinde görüldüğünü resimlerle tanınması veya resimlerde gördüklerini çevresiyle birleştirmesi sanıldığından çok erken başlamaktadır. Normal olarak çocuğun kitapla ilişkisinin 11 aylıkken başladığı bilinmektedir²¹. Ancak bu durum her çocukta farklılık göstermektedir. İlk dönemde kitap, eğlendirici oyuncak gibidir. Çocuğun kitapla karşılaşması önce sadece resimle olur. Daha sonra resim-sözcük, resim-tümce, resim-tümceler, resim-öykü, az resim çok öykü ve nihayet doğrudan ya da konularda resimsiz metinlere doğru bir gelişme süreci izler²².

Çocuklar, başlangıçta renkli resimlerden zevk alır, ilginç resim ve kısa öykülerden hoşlanırlar. Böylece hem kitap alışkanlığı kazanılmakta hem de renklerin psikolojik etkileri görülmektedir.

Üç yaşındaki çocuk çevresiyle ilgilidir. Olağanüstü öykü ve masal kahramanlarını dinlemeyi sever, resimlere duyulan ilgi artmıştır. Öyküleri kendisi için anlatmaya başlar. Dört yaşına doğru hayal gücü oluşmaya başlamıştır, çocuk kendini masal kahramanları ile özleştirir.

Dört yaşına gelen çocukta görsel algılama gelişmiş, bunun sonucu olarak macera, bilim ve doğal kavramları önem kazanmıştır. Öykülerde abartı hoşlarına gider. Resimlerle ilgili olduklarından kendi kendilerine öykü oluşturmaya devam ederler.

²¹ ALPAY M.-ANHENGER R., a.g.e. s.21.

²² BARAL, Handan, 0-6 Yaş Grubu Çocuk Kitap İllüstrasyonlarının Analizi ve Bir Çocuk Kitabı İllüstrasyonu Denemesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara-1989, s.8.

Beş yaşındaki çocukta resme ilgi oldukça artmıştır. Resimli ilgili yorumlar yapar. Renk seçimi görülür. Resimdeki ayrıntıları fark eder. Metinlerin sıklıkla anlatımı istenir, böylece resimle metin arasındaki ilişki önem kazanır.

Altı yaş döneminde, renklerle sanat zevki kazandırılmasında kitap sevgisi başarılı sonuçlar verir. Çocuk duygu ve düşüncelerini görebildiği resim ve metinlere karşı ilgilidir. Kitapların resimleri ile kendi kendini oyalayabilir. Doğa, hayvanlar, kahramanlar, kısa, bol resimli öykü ve masallar ilgisini çeker. Ancak uyumadan önce, resimlere bakmaktan çok dinlemeyi sever ve bundan çok zevk alır²³.

Altı-sekiz yaşlarındaki çocuklar için tema önemlidir, sorularına cevap verebilmelidir. Ayrıca okul çağında olan çocuk okuma-yazmayı çözme telaşındadır. Çevresi hakkında oldukça geniş bilgiye sahiptirler.

Resimli kitaplardaki anlatım ve resimlerin çocuk üzerindeki etkilerinin önemi dünyaca kabul edilmiş gerçektir. Resimli kitaplardaki eşya ve kişilerin küçük çocuk tarafından tanınması, onun haz duyması ve yaşamında başarılar edinmesi anlamına geldiği gibi ilk dil ve düşünce zenginliği kazanması da buna bağlıdır. Resimli kitap, okul öncesi çağlarda, çocuğu dil ve resimle uyarmanın yanı sıra onun gelişmesini sağlayabilir. Hatta onu eleştiren bilinçlenmeye itebilir. Kitap çocuğun ilk çatışmalarının yenmesi ve toplumsallaşması için yardımcı bir gereç olabilir²⁴. Bu nedenle resimli çocuk kitapları, çocuğun her baktığında başka bir ayrıntıyı yakalaması, öğrenmesi, kavraması açısından en çok tercih edilen ve sevilen türlerdir.

Çevreyi gözlemleyen, hayatın akışını sezen, kendi yeteneklerini yaşamla birleştirebilen, başarı ve mutluluk ilişkisini kurabilen, mutsuzluğun nedenlerini arayabilen, yani düşünen, düşünmek isteyen çocuk ve gençler yetiştirmek için küçük yaşlardan itibaren onları kitapla tanıştırmalıyız ki düşünme güçleri ve okuma alışkanlıkları ömür boyu devam edebilsin.

²³ İLHAN, A. Çakır, Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık, Ankara-1979, s.105.

²⁴ BARAL, Handan, a.g.e. s.9.

3. 0-6 YAŞ GRUBU ÇOCUĞU VE DÜNYASI

3.1. Çocuk ve Ruh Sağlığı

Ruh sağlığı, kişinin kendisiyle ve çevresiyle sürekli bir denge ve uyum içinde olmasıdır. Ancak bu denge ve uyumun katı ve durağan bir nitelik taşımayıp, değişken bir denge ve esnek bir uyum olduğunu belirtmek gerekir²⁵.

Yetişkinler için geçerli olan bu tanım, çocuklar için yanlış sayılmaz. Fakat çocuk sürekli değişen ve gelişen bir varlık olduğundan ölçütler biraz değişebilir. Mesela, korku çocukluk döneminde sık sık rastlanan bir ruh halidir. Karanlıktan, öcünden korkan bir çocuk garip karşılanmaz ama bu durum yetişkin bir insanda görülmesi normal değildir.

İki yaşında bir çocuğun istediğini yaptırmak için yerlere yatıp yuvarlanması, ağlaması olağandır. Bunu yapan bir erişkine ise dengesiz gözüyle bakılır. Bu nedenledir ki çocuk davranışı erişkin davranışlarına göre yargılanamaz. Çünkü çocuk yetişkin insanın küçük bir örneği değildir.

Çocuk hem kendine özgü nitelikler taşır, hem de şaşırtıcı bir hızla değişimler gösterir.

Çocuk her şeyden önce güçsüzdür, bakılmak, korunmak ve kollanmak ister. Bu nedenle ana ve babasına bağımlıdır, sürekli deneme ve öğrenme içindedir. Bir yandan hızlı bir zihin ve dil gelişmesi vardır. Öte yandan mantıklı düşünme yeteneği sınırlı, duygu ve düşüncelerini anlatım gücü zayıftır. Yaşantı ve deneyimlerinin azlığı nedeniyle çevresindeki olayları gerçeğe uygun olarak tartamaz. Gördüklerini

²⁵ YÖRÜKOĞLU, Atalay, Çocuk Ruh Sağlığı, İstanbul-1992, s.21.

yanlış algılar ve yorumlar. Olup bitenleri kendi hayal gücüne ve korkularına göre çarpıtır. Örneğin; karanlık bir odaya giren dört yaşında bir çocuk korkuyla annesine koşup umacı gördüğünü anlatır. Umacı ayrıntılı olarak tanımlar, kendisini kovaladığını, kavrayamadığını olayları hayal gücünün yardımıyla açıklamaya çalışır²⁶.

Çocuk bencildir. Dürtü ve isteklerini dizginlemeyi ve ertelemeyi bilmez. İsteklerinin orada ve gecikmeden karşılanmasını ister. Çocuk ayrıca benîçincidir (egosentrik). Olayları kendi çerçevesinde dönüymüş gibi değerlendirir. Örneğin: yeni doğan kardeşinin anne sevgisini paylaştığını düşünmekle kalmaz, kendi yerini aldığı sanır. Kendisi yeterince sevilseydi ikinci bir kardeşe gerek duyulmazdı diye düşünür²⁷.

Çocuklar inişli çıkışlı duygulara sahiptirler. Ağlamak, gülmek, kızgınlık, sevinç bir arada yaşanabilir.

Çocuk duygusal tepkilerini davranışlarıyla gösterir. Sözle aktaramadığı duyguları huysuzluk, hırçınlık, yaramazlık, huzursuzluk yaparak dışa vurur.

Çocukta gün ve saat kavramı, yani zaman kavramı gelişmemiştir. Soyut kavramları, atasözlerini, deyimleri, fıkraları anlamakta zorlanırlar. Onlar her şeyi somut düşünerek bir anlam vermeye çalışırlar. Örneğin, Allah'ı gökyüzünde oturan ak sakallı dede olarak düşünürler.

Küçük çocuklar ilk zamanlarda canlı cansız kavramlarını ayıramazlar. Onlar için çevredeki her şey canlıdır. Her şeyle arkadaşymış gibi konuşurlar.

Çocuklar duygu ve düşüncelerini açıklamakta güçlük çektikleri gibi, o duygu ve düşünceleri de gerçeğe bir tutarlar. Gece gördükleri bir düşü gerçekten olmuş gibi algırlar. Düşlerinde anneyi görmüşlerse, ertesi sabah büyük bir doğallıkla "Dün

²⁶ YÖRÜKOĞLU, Atalay, a.g.e. s.22.

²⁷ YÖRÜKOĞLU, Atalay, a.g.e. s.22.

gece seninle ne güzel gezdik, değil mi?” derler. Düşünceyle sözü, sözle eylemi birbirine karıştırırlar. Örneğin, çocuk birisine öfkeyle “ölürsün inşallah” derse, bunun gerçekleşeceğini sanıp korkuya kapılır. Başka bir deyişle çocukta ilkel insan gibi büyüye inanır. Masallardaki “Açıl susam açıl!” sözünden, yakarışlara ve beddualara dek hep bu büyüsel düşüncenin etkisini görürüz²⁸.

Çocukların gerçeği değerlendirme yanları zayıf olduğu için kaygı ve korkularını abartma eğilimleri vardır. Bu nedenle korkutma olaylarına karşı aşırı duyarlıdırlar. Ana ve babadan ayrı kalmaya, özellikle de uzun süreli ayrı kalmaya dayanamazlar. Bu onları tedirgin eder. Çocukta iç gözlem yeteneği olmadığından kendi korkularını başkalarının da yaşadığını sanır.

Bütün bunların yanında çocuk çabuk örselense de esnektir, yeni durumlara kolayca uyum sağlayabilir. Kolayca arkadaşlık kurabilir. Süratle öğrenir, iyimserdir. Derin izler bırakmadıysa kötü olayları çabuk unuttur, kendini onarama yeteneğine sahiptir.

Yaygın bir kanağe göre, çocukluk yılları kaygıdan uzak, mutlu yıllardır. Gözlemler bu inanın gerçeği yansıtmadığını kanıtıyor. Gerçekte çocukluk, korkular, tedirginlikler, yoksulluklar ve bunahımlarla dolu olabilir. Çocukluğu mutlu bir dönem olarak anımsamak, erişkinlerin o çağla ilgili bir çok acı yaşantıyı bilinç dışına gömmelerinden ileri gelir²⁹.

²⁸ YÖRÜKOĞLU, Atabey, s.124.

²⁹ YÖRÜKOĞLU, Atabey, s.124.

4. ÇOCUĞUN SANATSAL GELİŞİMİ

Okul öncesi dönemde sanat eğitimi hem sanatsal uğraşların tüm dallarını kapsaya bilmekte, hem de yalnızca uygulamaya dönük olduğundan, temel sanat eğitimi ile iç içedir. 2-6 yaş arası kapsayacak küçük çocuğun sanat eğitimi, onun zihinsel, ruhsal, bedensel, fiziksel, psikomotor gelişimleri göz önünde bulundurularak programlanmalıdır. Kas gelişimi, daha tüm gelişmemiş, duygusal ve zihinsel süreçlerin erken aşamalarındaki küçük çocuktan ne beklenebileceği, onun hangi yaratıcı süreçlere ne ölçüde katılabileceği iyi bilinmelidir³⁰.

Gelişmekte olan çocuk yaratma gücünü yavaş yavaş yitirip bulanıma girer. Bunun nedeni ve çözümü uzman kişilerce araştırılıp değişik etmenler bulunmaktadır. Bunu izleyebilmek için gelişen çocuğun niteliklerini aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz³¹.

KARALAM DEVRİ: Öz anlatımın ilk belirtileri (2-4 yaş arası)

ŞEMATİK ÖNCESİ DEVİR: İlk benzetme çabaları (4-7 yaş arası)

BAŞKALDIRMA DEVRİ: Gerçeğe özentî (9-11 yaş arası)

MANTIK DEVRİ: Gerçeği taklit (11-13 yaş arası)

KARAR DEVRİ: Yaratıcı eylemde gençliğin bunalımı

4.1. Karalama Devri (2-4 Yaş Arası)

Öz anlatımın ilk belirtileridir. Çocuk resim hareketine ilk olarak karalama ile başlar.

Bazı çocuklar kısa zamanda biçimli ve anlam ifade eden çizgilere geçer, bazılarında ise bu dönem uzur sürer. Düzenli çizgiye geçen çocuk el ile zeka

³⁰ YAVUZER, Haluk, Çocuk Psikolojisi Bilimsel Sorunlar Dizisi, İstanbul-1985, s.82.

³¹ KEHMEMUYİ, Zerrin, "Çocuğun Resim Eğitimi", (Teksir), İstanbul-1977, s.4.

arasındaki kontrolü sağlamış demektir. Bu ona güven duygusu kazandırır. Ayrıca çocuk, çizgileri bu bir ağaç, bu bir ev vs. şeklinde isimlendirmeye başlar. Bu dönemde çocuk bir değişim ve gelişim içindedir.

4.2. Şematik Öncesi Devir (4-7 Yaş Arası)

Belirli bir biçimin geliştirilmesi devridir. Bu dönemde çocuk çevre ile kurduğu etkileşimini zenginleştirir. Düz çizgi karalamalarına, insan gövdesi, bacak ve kol, yuvarlak biçimler ise yüz ya da baş olmaktadır. Bilinçli bir şekilde biçimi oluşturan çocuk böylece farklı bir resim anlatımını seçmiş oluyor.

Sürekli olarak biçim simgelerini değiştirme çabasıyla her gün farklı şekillerle anlatım yapmaktadır. Bu farklı simge coşkusu 6 yaşa doğru zayıflar, çocuk kendine özgü bir insan tiplemesi oluşturma çabasına girer.

4.3. Şematik Devir (7-9 Yaş Arası)

Belirli bir biçimin geliştirilmesi devridir. Bu çağda kişiliğe dayanan pek çok çeşitte insan tiplmeleriyle karşılaşılır. Bu yaşlardaki çocuk, evrendeki obje ve varlıkların birbirleriyle ilişkili olduğu kanısına varmıştır. Bu bilinç ve buluş “yer çizgisi” adında bir simgeye dönüşür. Artık çocuk kendisini bir çevrenin parçası olarak görmekte, yapacağı her şeyi buna bağlamaktadır. Böylelikle çocuk toplumsal antayaşa ilk adımını atmış olur diyebiliriz. Karalama ve şema devrinde yeni buluşlarıyla kendine güvenen çocuğun, renge geçince aynı renkleri aynı biçimler içinde tekrarlama; büyük önem taşır³². Çocuğu resim yapmaya yönelten şey kendiliğinden oluşmaz. Rastlantı sonucu oluşmuş başarılar çocuğu sevindirmez, çocuk keşfettiğinin tekrarı ile ustahğa ulaşmak istegindedir. Bu nedenle çocuk devanılı olarak resim yapma heyecanını sürdürür.

³² KEMNEMUYİ, Zerrin, s.40, 41.

4.4. Başkaldırma Devri (9-11 Yaş Arası)

Bu dönemde çocuk için, gerçek, önem kazanmaya başlar. Ancak buradaki gerçek, doğayı taklit değildir. Bu bir görüş anlayışıdır.

Sanat eseri bir biçimde aynen benzemez; aksine o biçimin bizde bıraktığı izlenimi yansıtır³³.

Çocuk sosyal hürlüğün farkına varmaya başlar. Farklı cinsler birbirinden nefret ederken aynı cins arkadaşlarla gruplaşma olur. Kız çocukları giyim, erkek çocukları şiddet oyunlarına ilgi duyarlar. Tüm bunlar çocuğun sanatında kendini gösterir.

Anlatımlarını tam ifade etmediği gerekçesiyle geometrik çizgilerden uzaklaşırlar. Resimde giyim ve ayrıntılar önem kazanır. İnsanları durağan olmakla birlikte her uzvun bir anlatımı vardır. Bu yaştaki çocuk sanatını gerçeğe yönelik bir eğilimle ortaya koymaktadır. Nesnelere renkler arasında görünüşe dayanan bir bağ kurmaktadır.

4.5. Mantık Devri (11-13 Yaş Arası)

Gerçeği taklit devresidir. Bu dönem yaklaşan ergenlik bunalımının habercisidir. Çocukta engin bir yaratma gücü vardır. Bu dönemde çocuk için önemli olan yaptığı işin sonuç bölümü, bitmiş halidir.

Mantık devri diye adlandırdığımız bu çağda çocuk daha çok gözle görülen şeylerle ilgilenir. renk, gölge, ışığı hava akımlarıyla karşılaştırır.. perspektife önem verir.

³³ KEHNEMUYİ, Zerrin, a.g.e. s.10.

Bu grupta iki tip göze çarpar:

- Gözle görülen şeylerle ilgilenen tip (görsel) NESNEL
- Duygulara dayanarak etkilenen tip (görsel olmayan) ÖZNEL³⁴.

Resimlerde giyim, şimdiye dek olan cinsiyet belirlemek amacından başka, görülen kıvrımların aktarılmasıyla önem taşır. Perspektif olayı ortaya çıkar.

4.6. Karar Devri

Yaratıcı eylemde gençliğin bunalımı devridir. Sanatta gençliğin bunalımı çevresini “gerçekçi” bir biçimde yansıtma eğiliminden doğmaktadır. “Gerçek kavramını ne denli bir açıdan bakıldığını değişik devir ve uygarlıkların sanat yapıtlarını göstererek tanıtmalı. O zaman gerçek” sözcüğü yerine “içtenlik” in daha büyük bir anlam taşıdığını görürüz. Zaten sanat yapıtı doğanın bir ürünü değil, insanlığın düşünüş, coşku ve ruhudur³⁵.

Çocuğun kişiliği ile sıkı sıkıya ilişkili olan kompozisyon ve estetik sorunların çözümünü çocuğa bırakmak daha faydalıdır. Genç ferdin kendi içtenliği ve coşkusu önemlidir.

5. OKUL ÖNCESİ DÖNEMİNDEKİ ÇOCUKLARIN EN ÇOK İLGİ GÖSTERDİKLERİ KONULAR

Edebi bir eser, ister çocuklar, isterse yetişkinler için yazılmış olsun, konusu, teması, plan ve kahramanları ile anlatım şekli yönünden bazı özellikler gösterir. Önemli olan dış görüntü değil içeriğidir.

³⁴ KEHNEMUYİ, Zerrin, a.g.e. s.13.

³⁵ KEHNEMUYİ, Zerrin, a.g.e. s.21.

Çocuk kitaplarında da konu çok önemlidir. Çocukların günlük yaşantılarına uymayan, gerçek dışı, onların hayal ve kavrayış düzeylerini aşan konularda yazılan eserler, çocukların pek az ilgisini çeker veya hiç çekmez. Bu arada farklı yaştaki çocukların ilgi duydukları konuların da birbirinden farklı olduğu unutulmamalıdır.

Okul öncesi çağındaki çocukların ilgi duydukları konu ve kitaplardan önce bunu etkileyen çocukların gelişim basamaklarına kısaca değinmekte yarar vardır. Bir kısmı yuva, bir bölümü de anaokuluna devam eden bu dönem çocukların başlıca çocukların başlıca özelliklerini şu şekilde belirtebiliriz:

1. Dilde hızlı gelişme
2. Sürekli etkinlik
3. Davranışlarda ve kavramları algılayışlarda ben-merkezcilik
4. Çevre ve yakından ilgilenme eğilimi
5. İmgesel oyunlardan hoşlanma
6. Yetişkinlerden sıcaklık ve güven bekleyiş
7. Aynı zamanda onlardan bağımsız hareket etme isteği

İşte tüm bu gelişim özellikleri okul öncesi çocukların okumayla ilgili ihtiyaç ve yönsemelerini büyük ölçüde etkiler³⁶. Yapılan araştırmalardan edinilen bilgilere göre bu dönemdeki çocuklar tekerleme ve uydurma ile sık sık tekrar edilen sözcüklerden daha çok hoşlanmaktadırlar. Bu yaştaki çocuklar ayrıca kendi günlük yaşantılarıyla ilişkili olayları, evcil hayvanları, oyuncakları, ev ve aile durumunu, yakın çevre insanlarını anlatan kitaplara karşı büyük ilgi duyarlar. Evlerinde bulunan eşyaların ve kullandıkları aletlerin canlandırdığı eserler yanında, kedi, köpek gibi evcil hayvanların konuşturulduğu ve düşsel, özgün serüvenlerin dile getirildiği kitaplarda bu yaştaki çocukların ilgisini çeker³⁷.

³⁶ OĞUZKAN, A. Ferhan, (Haz: M. Ruhi Şirin) "Okul Öncesi Çağındaki Çocuklar En Çok Hangi Konulara ve Kitaplara İlgili Duyarlar?", 99 soruda Çocuk Edebiyatı, İstanbul-1994, s.161.

³⁷ OĞUZKAN, A. Ferhan, a.g.m, s.161.

Çocuklara kitap verirken onların ilgilendikleri konuların göz önünde bulundurmak gerekir. Çevrenin etkisi ve kişisel özellikleri nedeniyle çocukların farklı konulara ilgi duyması kaçınılmazdır, hatta bazen tek konuya takılıp kaldıkları da olabilir. bu durumu kapsayan 1-6 yaş dönemi insan yaşamının en önemli bölümü olup, zihinsel, bedensel ve ruhsal gelişme çağını kapsayan bu dönemde çocuğun bağımsızlığı artarken yetenekler gelişmekte ve alışkanlıklar şekillenmektedir.

Zeka düzeyi ve yeteneklerin her çocukta farklılık göstermesine rağmen bütün çocuklarda ortak özelliklerde vardır. Örneğin bebeklerin çevreye olan ilgileri gibi. Bebekler çevrelerini tanımak için görme, dokunma ve tatma duyularını kullanırlar. Bebeklikten çocukluğa geçerken en önemli iki aşama “yürüme” ve “konuşma”dır. Yürüme, ortalama bir yaş, anlamlı konuşma ise iki-üç yaşları arasında gerçekleşir. Çocukların kitaba ilgisi ise konuşmadan önce başlamaktadır³⁸. Yaklaşık bir buçuk yaşlarında kitap sayfalarını çevirebilen çocuk, resimlerde tanıdığı obje ve kişileri kendince ifade edebilmektedir. Bu nedenle, çocuğu bu ilk yaşlarından itibaren kitapla karşılaştırmak, ileriki yıllarda onu iyi bir okuyucu yapmak yolunda önemli bir girişim olacaktır.

Küçük çocuğun dikkat süresi çok kısadır. Mizah anlayışı da çok somuttur. Hayal dünyası yakın çevresiyle sınırlı olup, bencil yapıdadır. Dört yaşına kadar yakınında bir büyüğünün olması kaydıyla kendi kendine oynar. Mülkiyet duygusu kuvvetli olduğundan, zaman geçtikçe paylaşmayı öğrenebilir.

Bu dönem, masal ve hikaye okuyup, anlatma dönemidir. Hafızaları çok güçlü olduğundan beğendikleri masal ya da hikayeyi tekrar dinlediklerinde tek kelimenin değiştirilmesine bile tahammül edemezler. Anlatılan ya da okunan masalların başındaki tekrarlemelerden çok hoşlanırlar.

Küçük yaşlarda (2-3yaş) çevresiyle ilgili tanıdık sima ve objeler görmekten hoşlanan çocuklar için konu çok önemli olduğudur. Resimler, posaçı, çöpçü, bakkal

³⁸ TUNCER, Nihal; "Türkiye'de Yayınlanmış Resimli Çocuk Kitapları, Ankara-1979, s.195.

veya kedi, köpek, kuş gibi çocuğun yakın çevresinden kişi ve hayvanlar ya da eşya ve oyuncaklar olabilir³⁹.

Daha ilerki yaşlarda dış dünyaya açılan çocuk gelişen bilgi ve tecrübelerinin yanında, bir temanın ve tema etrafında gelişen basit olaylarla ilgilenebilir. Konu, ciddiden komiğe, gerçekçiden hayal ürünü olanlara, hatta bunların karışımlarına kadar, çok çeşitli olabilir⁴⁰. Çocuk için önemli olan basitleşmiş yetişkin duygu ve düşünceleri değil de, çocuğun kendi dünyasını, kendi duygu ve düşüncelerini yansıtmasıdır.

Ev ve aile hayatı ile güven ve paylaşma en çok işlenen ve ilgi çeken temalardandır. Ayrıca macera peşindeki küçük çocuklar için hızla gelişen hareketli konularda ilgi çekicidir.

Karakterler çok çeşitli olabilir; çocuklar, yetişkinler, gerçek hayvanlar, kişilik verilmiş (yani insan gibi duyup düşünebilen) hayvanlar, makineler, eşyalar gibi. Kahramanın kim veya ne olduğu önemli değildir. Çocuklar hepsiyle yakınlığı kurar, özdeşleşirler. Irk, milliyet ayrımı gütmazler. Başka ülkelerin çocuklarına ait hikayeler ufuklarını genişletir⁴¹. Kahramanın geçirdiği güçlüklerden ve verdiği savaşıardan yaşadıkları dünya hakkında yeni bilgiler edinirler. Değişik şeyler ilgilerini çekerken, benzerlikler tecrübelerini yeniler. Küçük çocuklarda yenilgiyi kabullenme kavramı oluşmadığından masal ve hikayelerin olumlu, başarılı ve mutlu bir sonla bitmesini beledikleri unutulmamalıdır.

³⁹ TUNCER, Nilüfer, a.g.e. s.204.

⁴⁰ TUNCER, Nilüfer, a.g.e. s.205

⁴¹ TUNCER, Nilüfer, a.g.e. s.205

II. BÖLÜM

1. OKUL ÖNCESİ ÇOCUK KİTAPLARININ ÖZELLİKLERİ

Çocuğun zihinsel, duygusal ve sosyal gelişiminde önemli bir uyarıcı da kitaptır. Gelişim basamakları içerisinde çocuk, kendine özgü kişilik sahibi bir bireydir. Çocuğu yetişkinden ayıran bir basamak farkından başka bir şey değildir. Çocuk eksik bir yetişkin değil fakat zihinsel, bedensel, duygusal ve sosyal gereksinimlerini tamamlamak isteyen, kelimenin tam anlamıyla bir “birey”dir. Bu nedenle çocuk kitaplarının hazırlanmasında çocuğun kişiliğinin, içinde bulunduğu büyüme olgusunun ve gelişiminin çeşitli evrelerini sürekli olarak göz önünde bulundurmak gerekir¹.

Kişiliğin temeli ilk beş, altı yaş döneminde şekillenir. Sonraki yıllar bu temel üzerine gelişip, olgunlaşır. Bu gelişme ve değinme süreci, çocuğun getirdiği kalımsal güçlerle, çevresindeki kaynaklarla kurduğu iletişim ve etkileşimle, sürekli işleyen yapı ve işlev bütünlüğünü oluşturur. Çocukla sürekli iletişim halindeki anne-baba, öğretmen vs. sağlıklı iletişim kurabilmek için çocuğun kişisel niteliklerini bilmek, onu anlamak ve tanımak durumundadır. Başka bir deyişle çocukla iletişim kurup sürdürebilmek için onun beden ve ruh özelliklerini, çağına, gelişme dönemine uygun, çocuk tarafından çözümlü ve anlaşılmasında olası iletiler verilmelidir².

Kısaca çocuk sürekli büyüme, değişme ve gelişme süreci içinde çevresinde sürekli ilgi ve sevgi dolu iletiler beklemektedir. Çocuğu sağlıklı yetiştirmenin temeli sevgidir³.

¹ İLHAN, A. Çakır, Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık, Ankara-1993, s.101.

² İLHAN, A. Çakır, a.g.e. s.102.

³ YAMUZER, Haluk, Çocuk Psikolojisi Bilimsel Sorunlar Dizisi, İstanbul-1985, s.220.

Çocukların ruhsal gelişiminde, eğitim sürecinde “sevgi” ve “güven” sözcüklerinin çok önemli bir yeri vardır. Bu sebepten dolayı çocuk ilgi ve sevgi mesajları veren kitaplara ihtiyaç duyar. Ancak çocuk kitapları hazırlanırken birçok gereksinim göz önünde bulundurulmalıdır.

İyi bir çocuk kitabının prensipleri şöyle sıralanmaktadır:

1. İyi bir eser, sanatın ruhuna sadık kalmalı, bilgileri doğru bir çerçevede vermeli, sade bir güzelliği olmalı ve çocuklarda, ömür boyu sürecek okuma zevki uyandırmalıdır.

2. İyi bir kitabın çocukların sevebileceği biçimde resimleri bulunmalıdır. Dünyanın zenginliklerinden seçilmiş bu resimler huzur ve mutluluk göstermeli ve gerçek henüz çocuklara erişmeden onları mutlu kılmalıdır.

3. İyi eserler çocukları aşırı duyarlı değil, hassas ve uyanık yapmalıdır. Böylece büyük insancıl duygulara ortak olabilir, hayata (hayvan ve bitki hayatına) saygı duyarlar. İyi eserler onlara yaratılıştaki ve insanda saklı olan hiçbir şeyi küçümsememeyi öğretir.

4. İyi eserler oyun olgusunun yüksek değerine saygı gösteren eserleridir. Unutulmamalıdır ki zeka eğitiminin, en yararlı ve pratik yolu amaçlamadan yapılamaz, yapılmamalıdır. Bilgi veren kitapları saklanmasına çalışılmış gramer veya geometri kitapları olmamalı, tersine bu bilgileri açıkça çoğunun zihnine, ruhuna akıtacak ve ileride gelişecek bir tohumu ekecek unsurlar olmalıdır.

5. İyi eserler, gerçek ahlak kurallarını tasarırlar. Sonsuza dek yaşamaya değer, insanın bütün iç alemine ilham veren gerçekleri ortaya koyarlar. Fedakarlık ve

sadakat dolu bir sevginin sonunda ödülünü aldığını, kıskançlık haset ve tamahın ne kadar çirkin ve değersiz duygular olduğunu gösterirler⁴.

Bir kitabın yararlı olabilmesi için iyi eser prensiplerine ve ölçülerine uygun olabilmesi yanında çocuğa zevk vermelidir. Aksi halde çocuğu sıkı bir eserin hiçbir faydası yoktur.

Bir-altı yaş arasındaki çocuklar için hazırlanmış olan kitapları “Resimli Kitaplar” adı altında toplamıştık. Çevresinin bir parçası olarak ilk tanıdığı olan resimli kitaplar çocuğun gelişim sürecinde büyük etki yaparlar. Bunlar yazılara resimlerden az yer verilmiş kitaplardır. Resimli kitaplar, çocuğun her bakışta başka bir ayrıntıyı görmesi, anlaması ya da kavraması bakımından en çok aranan ve çocuk tarafından da en çok sevilen türlerdir⁵.

Çocuğun ilk ve önemli yıllarında, resimli kitaplar görme ve işitme yoluyla zihin ve duygularını hareketlendirmek suretiyle çocuğun yaşantısında yer alırlar. İlk kitap sevgisini, ilk estetik değerleri verirler. Ayrıca yetişkinle çocuk arasında iletişim kurmanın önemli basamaklarından biridir.

Resmin çocuk için önemi büyüktür. Çevre ile ilgili ilk bilgileri resimlerle perçinlemek çocukta güven duygusu uyandırmaktadır. Daha büyüdüğünde ise yeni çevrelere, cisimlere, dönemlere ait bilgileri resimler yolu ile edinir.

Buradan hareketle diyebiliriz ki: çocuk zihinsel ve ruhsal gelişiminin büyük bölümünü okul öncesi döneminde tamamlar. Bu dönemde eğitimde çocuk için önemli bir konudur. Kitaplar da eğitim konusunda yardımcı bir araç olduğuna göre, kitabın amacı da eğitimin amacı doğrultusunda (çocuğa teyyp gibi doldurmak değil, kullanılabilir bilgiler kazandırmak)⁶ olmalıdır.

⁴ Güncel Sanatlar Eğitimi ve Eğitim Programları ve Öğretim, Ankara-1992, s.103.

⁵ GÖNER, Mübecce, (Haz: M. Ruhi Şirin)“Okul Öncesi Çocuk Kitaplarının Özellikleri Nelerdir?”, 99 soruya Çocuk Edebiyatı, s.157.

⁶ ALPAY M.- ANHENDER R., Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları, İstanbul-1973, s.87.

Dil, anlatım ve içerik yönünden çocuk yayınlarında sanat değeri bulunması temel nitelik olarak benimsenmiştir⁷.

Resimli çocuk kitaplarının özelliklerini içerik, resimleme ve fiziksel nitelik olarak inceleyebiliriz.

1.1. İçerik Yönünden Resimli Çocuk Kitapları

Metinle ilgili özellikleri (tema, konu, karakter ve üslup) bakımından ele alabiliriz.

Basit de olsa bir temanın varlığı şarttır. Böylece iyi bir konu ortaya çıkar, sonucu da etkili kılar⁸.

Konu, ciddiden komiğe, gerçekçiden hayal ürünü olanlara, hatta bunların karışımlarına kadar değişebilir. Önemli olan duygu ve düşüncelerin çocuk dünyasını yansıması yani basitleştirilmiş yetişkin duygu ve düşüncesi olmamasıdır. Konunun en büyük özelliği hızla gelişen hareket unsuru taşınmasıdır; çünkü küçük çocuklar macera ararlar⁹. Bu nedenle kitap; yaşantıyı etkileyen, çocuğun kişiliğini, kişisel yaratıcı ve yapıcı güçlerini geliştiren, toplumun değişen değer yargılarını kapsayan, çocuğa insanı, doğayı, yaşamayı sevdiren, insanı olduğu gibi gösteren (zayıf ve güçlü yönleriyle, çelişkileriyle yansıtan), çocuğun kitaplardaki kahramanlarla özdeşim kurduğu göz önüne alınarak acıma, iyilik, korku, dehşet, kin, kahramanlık, fedakarlık vb. konularla, insanüstü, gerçek ötesi kavramları iyi ve yerinde kullanılan, abartmayan, sağlıklı bir duyarlılığı geliştiren, güldürmenin (mizahın) çocuk psikolojisindeki önemi göz önünde tutularak bu öğeye geniş yer veren, din, ırk üstünlüğü, bəznazlık, kadercilik gibi ön yargıları işlemeyen, çocuğun düşüncesinin

⁷ ALPAY M.- ANHENDER R., a.g.e. s.87.

⁸ Okul Öncesi Eğitim ve Sorunları, a.g.e., s.111.

⁹ Okul Öncesi Eğitim ve Sorunları, a.g.e., s.111.

somuttan soyuta ve yakın çevreden uzağa doğru geliştiğini göz önüne alan, çağdaş bilim, teknoloji ve düşünceden geleceğe uyum yapmak üzere araştırmacı, düşünen insanlar yetiştirmeye yönelik olan, çocuğun güven, sevmeye, iyilik, güzellik (estetik), cesaret, hoşgörü, sorumluluk, gerçeklik gibi duygularının gelişmesine yardımcı olan, çocuğa toplumun bir bireyi olduğu, ondan soyutlanamayacağı bilincini veren, kendine ve topluma yabancılaşdırmayan niteliklerde olmalıdır¹⁰.

Karakterler, çok çeşitlidir: Çocuklar, yetişkinler, gerçek hayvanlar, kişilik verilmiş hayvanlar, makineler veya eşyalar olabilir. Çocuk, kahramanın kim veya ne olduğuna bakmaksızın hepsiyle özdeşleşir. Milliyet önemli değildir. Kahramanın geçirdiği güçlükler, verdiği savaşlar, edindiği tecrübeler, çocuklara yaşam hakkında yeni bilgiler verebilmelidir. Küçük çocukların henüz yenilgiyi kavrama olanağı olmadığından, hikayenin daima başarıyla ya da olumlu bir sonuçla bitmesi önemlidir¹¹.

Üslup bakımından ise; yüksek sesle okunan bu hikayeler kulağa hoş gelmeli, ritmik bir havası olmalıdır. Anlatım basit ve kısadır. Sözcükler çocuğun yaş ve kavram düzeyine uygun olmalı, aliterasyon yönünden zengin uydurma sözcüklerde bulunmalıdır. Gramer yönünden düzgün cümleler yapmak, sözcükleri doğru anlamlarıyla kullanmak, özne-nesne-yüklem ilişkilerinde hata yapmamak¹², anlatımdan yakın çevreden uzağa ve somuttan soyuta ilişkisini göz önüne alarak düşünceleri açık seçik olarak aktarmak, yazarın dikkat edeceği hususlardır. Ayrıca çocuklar hikayenin ansızın değil, belli bir sonuçla bitmesini beklerler. (Tekerleme ile başlayan bir masalın tekrar tekerleme ile bitmesi gibi).

¹⁰ ALPAY M- ANHEINGER R., a.g.e., s.87-88.

¹¹ Okul Öncesi Eğitim ve Sorunları, a.g.e., s.111

¹² Okul Öncesi Eğitim ve Sorunları, a.g.e., s.111.

1.2. Resimleme Yönünden Resimli Çocuk Kitapları

Resimler her şeyden önce, sanat değeri taşımalıdır. Çocuğun kitabı ilk değerlendirmesi olması bakımından resimler çok önemlidir. Küçük çocuk olaya gerçekçi gözle bakar, bu yönüyle yetişkinden ayrılır. Metinde anlatılan her şeyi resimde görmek ister. Resimler metni yorumlayabilmeli, hareket elemanı bulunmalıdır. Detaylar metinle uyumlu olmalı, mizah unsuru çocuğun yaşına hitap etmelidir. Karikatür, bu yaş çocuklarının kavram düzeyinin üzerinde olduğundan resimlerde kesinlikle yer almamalıdır¹³.

Renk unsuru ikinci önemli konudur. Çocuklar için parlak kırmızı ve mavi en çok sevilen renklerdendir¹⁴. Büyüdükçe kesin hatlı parlak renkli resimlerden bıkararak, pastel renkli ve dış hatları belirsiz ve baktıklarında kendilerine yeni bir şeyler verebilen resimlere yönelmektedirler¹⁵.

Resmin ait olduğu metnin yanında olması çocuk için çok önemlidir. Metin okunurken, resimden izleyen çocuk, resimle metin arasında uyum olmadığında bu duruma şaşırarak ve kabullenmek istemeyecektir.

Ayrıca kolay okunması bakımından resimle metin üst üste olmamalı, gerekirse rahatça görülmesi için karşılıklı iki sayfa birlikte ele alınmalıdır. (Okul öncesi çocuklar için hazırlanan kitaplarda) Çocukların kolay izleyebilmesi için bir sayfa resim, bir sayfa da metin için ayrılabilir. Ancak yalnız resimlerden oluşan kitaplar bu dönem çocukları için daha faydalıdır.

1.3. Fiziksel Nitelikler Yönünden Resimli Çocuk Kitapları

Kitabın boyutları, cilt, kağıt ve baskı özelliklerini içine alır.

¹³ Okul Öncesi Eğitim ve Sorunları, a.g.e. s.112

¹⁴ Okul Öncesi Eğitim ve Sorunları, a.g.e. s.112.

¹⁵ Okul Öncesi Eğitim ve Sorunları, a.g.e. s.112.

Okul öncesi çocuğunun ilgisi uzun süreli olmadığından, onların “okuyacağı” kitaplarda kısadır. Bu kitapların çoğu 16 veya 24 sayfada kalırken en uzununu 32 sayfayı geçmez. Boyutları küçük (14x15 cm.), ile çok büyük (32x26 cm.) arasında değişmektedir. Küçük boydakiler 3 yaşındaki bir çocuğun minik elleriyle kavrayabileceği bir boyda olup, çocuğun “sahip olma”, “benim diyebilme” duygusunu geliştirmek için hazırlanmıştır. Büyük boy kitaplar ise, çocuğun anne-baba kucağında oturup; kitabı bir büyüğü ile tutup, “okuyarak” birlikte olmanın, paylaşmanın verdiği mutluluğu tatması için yapılmıştır¹⁶.

Çocuklar genellikle bu iki boyuttan da hoşlanmaktadırlar. Ancak kitabın büyük olması halinde, çocuğun taşıyabileceği ağırlıkta olmasına da dikkat edilmelidir.

Cilt, sağlam ve dikişli olmalıdır. Tel zımba ya da tutkalla tutturulmuş kitaplar kısa sürede dağılacığından, bunların tekrar düzenlenmesi çocuktaki okuma zevkini azaltacaktır, bu da düzen fikrinin gelişmesine engel olabilmektedir. Kapak mukavva ya da bezden olmalıdır. Cilt gömleği, hem kapak resmi yapılmasına olanak vermesi, hem de cildi koruması bakımından yararlıdır¹⁷. Bir kitabın ciltli olması, dayanıklılığı sağladığı ölçüde kitabın görünüşünü de etkiler. Ayrıca dış görünüşü çarpıcı, büyükler için hazırlanan kitap cilt veya kapaklarına benzemeli, buna karşılık alışılmışın dışında da olmamalıdır¹⁸.

Kağıt iyi olmalıdır. Kolay yırtılmayan, yüksek gramajlı, birinci hamur kağıt kullanılmalıdır. Sayfalar, karton, bez veya mukavva olabilir. Parlak kuşe kağıdı ışığı yansıttığından gözü yorar; ayrıca ekonomik de değildir. İkinci hamur kağıt ise, baskının özellikle renklerin düzgün çıkmasını önler. Ayrıca dayanıksızdır, çabuk

¹⁶ GÖKNİL, Can, (Haz: M. Ruhi Şirin): “99 Soruda Çocuk Kitabı”. İstanbul-1994, s.139.

¹⁷ Okul Öncesi Eğitim ve Sorunları, a.g.e.,s.113.

¹⁸ ALPAY M.- ANHENDER R., a.g.e. s.21.

kirlenir ve kolay yırtılır. Pelür ve gazete kağıdı türündeki kağıtlar ise hiç kullanılmamalıdır¹⁹.

Baskı özellikleri açısından resimli kitaplar, çocuklara okunacağı için puntoların fazla büyük olması gerekmemektedir. 14-16 arası punto bu dönem çocukları için uygundur. Çünkü okumayı öğrenmeyen çocuk ilk olarak kendisine okunmuş eserlere geri dönüp, onları okumaya çalışacaktır²⁰.

Sayfa düzenlemesi çok önemlidir. Resim ve yazıların yerleştirilişi, satır aralarının, satır başlarının, alt ve üst boşlukların ayarlanması, özetle resim ve metnin bir bütünlük içerisinde olmasına dikkat edilmelidir. Sol marjın gözü yormaması açısından aynı hizadan başlaması gerekir. İki veya daha fazla sütun üzerine düşünülen sayfalar da gözü yoracağı için sayfalar tek sütun olarak düşünülmelidir.

Yazılarla resimler önceden de belirttiğimiz gibi üst üste olmamalı çok gerekli hallerde yazının altındaki renk açık tonlarda olmamalıdır. Kesinlikle baskı hatalarına yer verilmemelidir.

Tüm bu nitelikleri ayrıntılarıyla uzatmak mümkündür. Ancak bu hem yazarı hem resimleyeni kısıtlamaktan öteye gitmez. Bu durumda yazarı ve resimleyeni belli noktadan sonra yaratıcılığı ile baş başa bırakmak en doğrusudur. Bunun yerine çocuk kitaplarında neleri sakıncalı olduğu konusu üzerinde durmanın gerekli olduğu görüşüyle sayın Prof. Dr. Atalay Yörükoğlu'nun bu konudaki fikirlerini aktarabiliriz²¹.

Çocuk kitapları her türlü kör inanç ve ön yargıdan arınmış olmalıdır. İrk üstünlüğünü, din ayrılığı, bağnazlık, dolaylı ya da doğrudan aşılmalıdır.

¹⁹ Okul Öncesi Eğitim ve Sorunları, a.g.e. s.113.

²⁰ Okul Öncesi Eğitim ve Sorunları, a.g.e. s.113.

²¹ YÖRÜKOĞLU, Atalay. Çocuk Ruh Sağlığı, İstanbul-1992. s.95.

Yurt sevgisi, ulusal değerler ve Türklük bilinci işlenirken evrensel değerler bir kenara itilmemeli, ülkeler arasında düşmanlık ve öç alma duyguları körüklenmemelidir.

Yiğitlik abartılmamalı, çocuklara, yanılmaz insan, üstün insan, her şeyi bilen insan örnekleri sunulmamalıdır. Başka bir deyişle, etiyle kemiğiyle, olumlu ve olumsuz yanlarıyla insan tanıtılmalıdır. Çocuk kitaplarında, çelişkileriyle, değişen düşünce ve duygularıyla insanı görmeli, başkalarında kendisine benzerlikler bulabilmelidir. Katı ahlak kuralları içinde sıkışıp kalmamalı, hoşgörü ve esneklik kazanmalıdır.

Alın yazısı, yazgı gibi insanın boynunu büktüren, savaşın gücünü köstekleyen inanışlara yer verilmemelidir.

Her kitap bir dizi ahlak yargısıyla sonuçlanmamalıdır. “Köprü Altı Çocukları”, “Öksüz Ayşe” türünden acıma duygusunu sömüren kitaplar en azından yararsızdır. Polianna gibi tanınmış bir çocuk öyküsü de bu kötü örnekler içinde yer alır. Bu öyküde, çevresindekileri mutlu etmek için insan üstü çaba gösteren bir kız çocuğu anlatılır. Ne üzüntü, ne kırgınlık, ne de öfke duymayan böyle bir kahraman nasıl benimsenir? Olsa olsa erişilmez bir yaratık olarak okuyucuda bir küçüklük duygusu yaratır.

1.4. Yaş Gruplarına Göre Çocuk Kitapları

1.4.1. 1-2 yaş grubu

Bu yaş çocuğu için hazırlanan resimli kitaplarda sayfa az, resimler net ve gerçeğe uygun, parlak renkli, çocuğun yakın ve çevresinde gördüğü ve tanıdığı kişi ya da objelere aittir. Fiziksel yapı çok sağlam olup, genellikle mukavva, bez veya kartondan yapılmıştır. Metin ya hiç yoktur; ya da bir veya birden fazla sözcükten

oluşmuştur. Amaç, çocuğa kitabı alıştırmaktır; bu bakımdan oyuncak kitap türünü de kapsar²² (Resim 2).

Genellikle öğretici kitaplardır. Çocuğun çevresini tanımasında yardımcı olurlar. Aile arkadaşı, oyun, giysiler, beslenme, temizlik gibi çocuğun günlük yaşantısında yer alan ana kavramları çocuğa resimlerle aktarırlar²³. Süslemeden uzak, basit ve gerçekçi aynı zamanda çocuğun yaşadığı ortamla uyum içinde olmalıdır.

1.4.2. 3-4 yaş grubu

Bu gruptaki çocukların yaşam biçimleri biraz daha fazla olup, önceki gruptan gelişmiş durumdadırlar. Bu çocuklar için hazırlanmış kitaplarda kısada olsa bir temayı vurgulayan bir metin vardır. Resimler metni tamamlayıcı nitelikte olup sayfanın önemli bölümünü kaplar. Kısa cümlelerle günlük dilde yazılmış olan metinde, tasvir ve tahlillere yer yoktur. Hareket gerek konuda, gerek resimde belirgin olarak kendini gösterir²⁴. Tema, ya çocuğun bir sorusunu cevaplayabilmeli, ya da bir konuda çocuğun bilgisini pekiştirmelidir. Konu basittir; fakat bir hikaye (veya masal) özelliklerini taşır. Sağlam bir ciltleme yine önem taşır²⁵ (Resim 1).

Ayrıca bu dönemde çocuklar yakın çevrelerini iyi tanıdıklarından ilgi alanları da genişlemiştir. Doğayı, okulu, köyü, kenti, mevsimleri, duyularımızı, saatleri öğrenmek isterler. Sayı saymak, harfleri tanımak arzusundadırlar²⁶.

Sosyal ve toplumsal içerikli kitaplar onların davranış biçimleri yönlendirecektir. Yorum yapmaya ve hayal güçlerini kullanmaya başlayan bu dönemdeki çocuklar, eğitici kitapların yanında fantezi unsurların yer aldığı öykü kitaplarına da ilgi duymaktadırlar. Çocukların hayal kurmaları, düşünceleri ve

²² Okul Öncesi Eğitim ve Sorunları, a.g.e., s.140.

²³ GÖKNİL, Can, a.g.e., s.141.

²⁴ Okul Öncesi Eğitim ve Sorunları, a.g.e., s.110.

²⁵ TUNÇBER, Nilüfer, a.g.e., s.203.

²⁶ GÖKNİL, Can, a.g.e., s.141.

zihinlerini harekete geçirmeleri için kitap resimlerinin yorum yapabilen nitelikte olması gerekir. Resim ve öykü birbiriyle bütünleşmelidir.

1.4.3. 5-6 yaş grubu

Bu yaş çocuğu gerekli pek çok alışkanlığı edinmiş, belli bir sosyal çevre sahibi, artık okula başlamaya hazır veya başlamış olan çocuktur.

Çağımızda televizyon izleyen, bilgisayar kullanabilen çocuk, pek çok konuyu erken dönemde öğrenmektedir. Bu nedenle çocuğun hayat tecrübesi okuma becerisinin oldukça üzerindedir. Bu grup için “Resimli Kitapları” iki alt gruba ayırabiliriz²⁷.

1. Çocuğa okunacak eserler; henüz okumayı başaramamış çocuklar için olan kitaplardır. Kitap yine bir yetişkin tarafından okunacağından metnin uzunluğunun ve puntoların küçüklüğünün önemi yoktur²⁸. Fakat, konu, olay, hareket ve karakterler önem kazandığından çocuğun kavram düzeyine, hayat tecrübe ve bilgisine uygun olmalıdır.

2. Çocuğun kendi kendine okuyabileceği eserler; bu gruptaki çocuklar henüz okumayı yeni öğrendiklerinden okumaları yavaştır, ancak kavram yönünden gelişkindirler. Kavram ve dil açısından çocuğun yaşına uygun hikaye ve masalları olmalı, metinleri kısa ve puntoları büyük (14-16-18) olmalıdır²⁹.

Okul öncesi çocuk edebiyatında; seçilen konular, çocuğun günlük yaşamı çevresinde kalmalıdır. Büyükleri ilgilendiren düşünce, kavram ve ideolojileri, henüz kendi seçimini yapmayan küçük bir çocuğa asılmak yanlıştır³⁰.

²⁷ TUNCER, Nilüfer, a.g.e, s.203.

²⁸ TUNCER, Nilüfer, a.g.e, s.203.

²⁹ TUNCER, Nilüfer, a.g.e, s.204.

³⁰ GÖKNİL, Can, a.g.m, s.142.

Çocukların kendilerine okunan sevdikleri hikaye ve masalların, okuma-yazma öğrendikten sonra, kendi kendilerine okuduklarının unutulmaması gerekir.

2. ÇOCUKLARIN GELİŞİMİNDE RESİMLİ KİTABIN GÖREVLERİ

Çocukların gizli olanı arayıp bulma ve her an öğrenmeye hazır merakları vardır. İşte resimli kitap, onların meraklarını gideren, ilgilerini çeken önemli faktörlerden biridir. Bu nedenle kitap onların yaşadıkları dünyayı onlara bütün gerçekliğiyle gösterebilmelidir. Kitapla birlikte tanışacağı ilk kavramlar onu hem düşündürmeli hem de eğlendirmelidir. Çocuk bu şekilde yaşamsal bağlar da kurabilir.

Çocuk sadece mutlu, huzurlu, neşeli sorumsuz değildir. Onun da kendince problemleri yaşadığı korkular vardır. İşte burada resimli kitaba önemli görevler düşmektedir. Çocuk sorularının cevabını bu resimlerde bulmak isteyecek, hayata dair bilgisini artıracak, bilgilerini pekiştirecektir. Ayrıca bu kitaplar sayesinde güzel alışkanlıklar da edinecektir (Örneğin; yemek yemeden önce el yıkamanın önemini vurgulayan Mikrobun Etkileri'nde olduğu gibi.)³¹.

Resimli kitaplar bazı kavramları kazandırır. Bunlar; soyut kavramlar (Ör: Tanrının varlığını çeşitli olaylarla kanıtlayan "Allah Hakkında" adlı eserde olduğu gibi), renk (Ör: Tek Gözlü Kedi) ve sayı (Ör: Haydi Sayalım) kavramları olabilir³². Ayrıca benzetme yoluyla da bazı duygularını çözümleyebilir. Buradan hareketle resimli kitabın çocuğun zihinsel ve ruhsal gelişiminde etkin bir rol oynadığını da söyleyebiliriz.

³¹ Okul Öncesi Eğitim ve Sorunları, a.g.e, s.114.

³² Okul Öncesi Eğitim ve Sorunları, a.g.e, s.114.

İyi resimlenmiş, üslubu başarılı kitaplar, doğuştan çocuktan var olan estetik duygusunun gelişmesinde önemli rol oynar. Böylece çocuk ilk edebi ve estetik değerleri kazanacaktır.

Resimli kitaplar, çocuğun hayal gücünün gelişmesinde katkıda bulunurlar. Bunun için görsel araçlardan da yararlanan eserler vardır: Look Again adlı fotoğraflı bilmece kitabında, ya da Puzzle People adlı üç parçalı sayfalardan oluşan ve parçaları değiştirdikçe yeni biçimler ortaya çıkarıp, çocukları eğlendirirken hayallerini işleyen eserlerde olduğu gibi³³. Hiç metin olmayan resimli kitaplar da, çocuğun hayal gücünü harekete geçirdiği gibi özellikle, utangaç, çekingen çocukların duygu ve düşüncelerini açığa çıkarmakta, aynı zamanda ilginç sonuçların bulunmasında da etkili olmaktadır.

Resimli kitap, çocuğun dil bakımından da gelişmesinde rol oynar. Çocuk önce yarım kalan cümleleri tamamlar, sonra yarım kalan eser tamamlar, sonra hikayeyi kendi yorumuyla anlatmaya başlar.

Resimli kitaplar, biblioterapide de başarılı bir biçimde kullanılmaktadır. Ruhsal, bedensel, zihinsel özürlü (özellikle konuşma özürlü bulunan) çocukları tedavi etmede büyük yardımları olmaktadır. Bu tür çalışmada, çocuğun tanıdığı cisimleri ve bildiği sözcükleri gösteren basit bir eserle işe başlamakta, giderek daha karmaşık resim ve hikayelere geçilmektedir³⁴.

Çocuklara dünyayı tanıtmaya fırsatı veren çeviri eserler yanında o ülkenin kendine ait özgün eserleri de çocuğa sunulmalıdır. Çocuklar o topluma aittirler ve böylece mensubu oldukları toplumu bu kitaplarla tanımaya başlarlar. 3-6 yaş dönemi çocukları çevreye karşı çok meraklı olduğundan ülkeleri hakkında pek çok şeyi bu dönemde öğrenbilmektedirler. Bu düşünmeden hareketle yola çıkan sayın Can Göknil, okul öncesi çocuğun algılayabileceği uygun dizelerle tekerleme ve

³³ Okul Öncesi Eğitim ve Sorunları, a.g.e., s.116.

³⁴ Okul Öncesi Eğitim ve Sorunları, a.g.e., s.116.

bilmeceler, bu dönemde çocuğa sunabilecek ilk şiir örnekleri haline getirmiştir. “Bilmecelerle ABC” adlı kitabında;

“Ufacık boyu var
Türlü türlü huyu var”-çocuk
Çocuk kelimesini “Ç” harfi ile resimlemiş.
“Gece baktım çok
Gündüz baktım yok”- yıldız
Yıldızları da “Y” harfi ile resimlemiştir.

Burada amaç okumayı yazmayı öğretmek değil, çocukların ileride öğrenecekleri harflerin görüntü ve seslerine aşina olmalarıdır.

Çocuğun kitap sevgisini kazanması ve okuma alışkanlığını edinmesinde ilk tanıdığı kitap olan resimli kitaplar sayesinde mümkün olmaktadır.

Resimli bir kitabın önemli bir yanı da; resim yada çizginin çocuğun ilgisini çektiği sürece gözünden ayırmamasıdır. İstedığı sürece tekrar tekrar resim zihnine yerleşene kadar bakmayı sürdürecektir. Bu arada çocuğun seçme ve karar verme yeteneği de gelişecektir. Çocuk bugün çözemediği şeyi yarın başka bir soru işareti için anahtara dönüşecektir. Kısaca ihtiyaç duyduğu sürece, kitap çocuğun yanında olacaktır.

Resimli kitaplar, çocukta resim yapma hevesini de harekete geçirir. Çocuğun yorumlayabilmesi ya da resim hakkında düşünerek onun tamamlayabilmesi için bırakılan boşluk sayesinde biçimlendirme kabiliyeti de ortaya çıkacaktır.

Resimli kitabın tüm bu görevleri yanında onlarla eş değerde sanatsal bir görevi de vardır. Bu kitaplar erken yaşlarda sanat anlayışı oluşturabilir ve çocuğa sanat yaşantılarını aktarabilirler. Sonuçta resimli kitap çocuğun algılama, hayal etme

yetisi, güzellik duygusu, bilgi edinme, toplumsal öğrenim ve hepsinden önce oyalama ve eğlenme yeteneklerini geliřtirmektedir³⁵.

3. ÇOCUK KİTAPLARINI RESİMLERKEN DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR

Grafik sanatçılarının, ilerinde büyümeyen çocuğun sesiyle resimledikleri kitapla, resim sanatıyla ilk tanışmayı sağladığı gibi, çocukların eğitiminde de önemli bir rol oynamaktadır.

Okul ncesi ocuk kitabı resimlemesinde, çocuğun kitap üzerine gözlemlerini dikkate almak zorunludur. Bir ocuk kitabı çizerin çocuğun diline ve dünyasına yaklaşabilmek için onu yakından izlemesi gerekir. Hatta olanak yaratıp çocuklarla birlikte kitap okuması, onların reaksiyonlarını, izlenimlerini bir pedagoğ gibi gözlemlemesi yararlıdır. Onlardan gelecek eleştirileri kesinlikle dikkate almalıdır. Çünkü bu izlenimler izere büyük ölçüde yol gösterecek, ufuklarını genişletecek ve bu konuda doğru adımlar atmasını saęlayacaktır³⁶.

Kitap resimlemesinde yazar-çizer arasındaki uyum da çok önemlidir. Yazarın anlatmak istediği tam olarak anlaşılmalıdır. Resim ile metin birbirini dengelerken, çocuğun hayal gücü sınırları içinde kalmalıdır. Ancak bu denge, çocukla çelişki olabilecek resim-metin uyumsuzluğundan önce yazar-çizer arasında kurulmalıdır.

ocuk için resim yapan sanatçılar çocuğun sağlıklı gelişmesine katkıda bulunmak gibi önemli bir görevi üstlendikten sonra ise koyulur. Bu nedenle e ocuk kitapları çizerlerinin sanatsal özgürlükleri sınırlıdır. Sınırlara rağmen yaratıcı

³⁵ BARAL, Handan, 0-6 Yaş Grubu ocuk Kitap İllüstrasyonlarının Analizi ve Bir ocuk Kitabı İllüstrasyonu Denemesi. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara-1989, s.10.

³⁶ GÖNEN, Mübeccel, a.g.m. s.155.

olabilmek, çocukları küçük yaşta plastik sanatlarla tanıştırmayı amaçlayan bu kitap ressamların başlıca ilkesidir³⁷. Ancak Kweta Pacovska ve Ivan Gantshev gibi estetik değerleri çocuklara sunabilen sanatçılar, çocuk kitapları çizeri olmanın getirdiği tüm kısıtlamalara rağmen yaratıcı olmayı başarırlar. Plastik kaygıyı elden bırakmadan, her sayfayı bir resimmiş gibi değerlendirerek çocuğun düş gücüne seslenirler. Çizgilerinde ustalıklı kullandıkları “Humour” (ince mizah) ile resimlerinin çekiciliğini artırır. Çocukların zekalarının gelişmesinde katkıda bulunurlar. Resimde çocuk dilini konuşabilmek olağanüstü bir doğallık gerektirir. Heyecan dolu, saf, dürüst bir yaklaşımla çevrelerini yorumlayan çizerlerin ürettiği kitap resimleri doğallıklarını korurlar. Bu kompozisyonlar salt resim olarak da çocukların ilgisini çekerler. Küçükler büyüdüklerinde doğal olanı, güzel olanı aramaya koyularak, çocukken kazandıkları alışkanlıkla, sanatla iç içe yaşamayı ilke edinirler³⁸.

Okul öncesi kitap resimlemesinde göz ardı edilemeyecek diğer bir konu da, çocuğun ruhsal ve zihinsel yapısının etkilenme durumudur. Bu sebeple çocuğun yaş ve algılama düzeyine önemle dikkat etmek gerekir.

Resimlendirme yapılırken ressam açısından dikkat edilmesi gereken hususları Pitz şöyle sıralıyor:³⁹

1. Resimler hazırlanırken bir bütün olarak düşünülmesi, parça parça hazırlanmalıdır. Bütün resimler üzerinde karara varmadan eskizler yapılmadan resme başlamamak gerekir; aksi halde bir örneklilik ve süreklilik sağlanamaz.

2. Eskiz hazırlama ressamın yeteneğine, tecrübesine, araştırma yapılıp yapılmayacağına vb. bağlıdır. Önemli kararlar bu devrede verilir. Birçok karalama ve deneylerden sonra ortaya bir grup eskiz çıkar.

³⁷ TUNCER, Nilüfer, a.g.e. s.107

³⁸ TUNCER, Nilüfer, a.g.e. s.108.

³⁹ ILHAN, A. Çakır, Güzel Sanatlar Eğitimi ve Eğitim Programları ve Öğretim, Ankara-1979, s.108-109.

3. Eskizlerin metin içerisinde oldukça eşit bir şekilde dağıtılmasına dikkat etmek gerekir. Resim sayısı, kitabın genel görünümünün nasıl olacağı esasen işin başından konuşulup karara bağlanmalıdır. Ressam, sayfa düzenini, tipografi gibi özellikleri de dikkate almak ve uygulamak zorundadır. Örneğin, iyi seçilmemiş bir hur afat tipi veya düzenlenmemiş bir sayfa resmin bütün güzelliğini bozar. Bu bakımdan ressamın baskı sanatının özelliklerini de bilmesi gerekir.

4. Bugün çerçevelenmiş resimler popülerliğini yitirmiştir. Kesin sınırları olmayan düzensiz şekiller daha çok kullanılmakta olup, resmi kalıplaşmış havadan kurtarmakta, kağıdın beyazı, resmin çizgileri arasında serbestçe akıp gitmektedir.

5. Resimler tamamlanırken zaman zaman durup değerlendirme ve karşılaştırma yapılmalıdır. Hemen her resimde yer alan ana karakterler süreklilik göstermiyor mu? Önemli aksesuarlar, makine, bina, üniforma, gemi vb. detay açısından aslında sadık ve doğru mu? Çocukların dikkatli gözlerinden hiçbir şeyin kaçmayacağı unutulmamalıdır.

Çocukların parlak renklere olan ilgisi bilinmekle birlikte, siyah-beyazla yapılmış fevkalade güzel anlatımlı resimlerin olduğunu da unutmamak gerekir.

Çocuk için önemli olan çizimdir, renk ikinci planda gelir. Ancak kesin hatlı şekiller, parlak tonlar ilk bakışta çocuğun dikkatini çekmekle birlikte, bir süre sonra bundan sıkılarak pastel renkli kesin sınırları olmayan, her baktığında farklı bir şey keşfedebileceği resimlere yöneldiği görülmektedir. Bu da çocuğun devamlı merak ve keşfetme hıssı içinde oluşunun bir sonucudur.

Çocuk kitabı çizerinin dikkat etmesi gereken başka bir konu da kaliteli kağıt, özenle çizilmiş resimler olmasıdır. Bu sayede çocuk estetik değerleri kevrayabilecek, onların farkına varabilecektir. Bu sebepten dolayı çizerin, çevre düzenlemesi, objelerin görsel kültürü gibi kavram ve ideolojileri doğru belirlemesi gibi önemli bir sorumluluğu yerine getirmesi gerekmektedir.

Okul öncesine yönelik bir kitap resimlemesinde, çocuğun kitabın resimlerinde çevresinden tanıdığı bir şeyler görme beklentisinde olduğu göz önüne alınmalı, fakat belli bir hayal gücüne sahip olabilmesi için sınırlar biraz zorlanmalıdır. Kitabın tasarımı yapılırken çocuğu rahatsız edecek resim-metin dengesizliği gibi grafiksel düzenlemelerden kaçınılması gerekir. Çünkü bu kopukluk çocukta çelişkiler yaratabilir.

Özetle kitap resimleyen ideal bir sanatçı; kişisel tutum ve karakteri, fantezi dünyası zengin, çocuğun ruhsal ve zihinsel yapısından haberdar, müphem resimlere yer vermeyen, açık ifadeli, şok etkisi yaratmayan yani çocuğun algı gücünün dışına çıkmamalıdır.

Çocuklara kitabı sevdirmek ve kitaplarla iç içe yaşamasını sağlayabilmek amacıyla hareketle kitap aracılığıyla verilecek mesajların önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Kitabın metni olmasa dahi çizilen resimlerinde bir öyküsü, bütünlüğü olmalı ve öykü bir anlamda çocuğun kurgu gücüne bırakılmalıdır. Çocuğa ne anlatılmak ve ne verilmek isteniyorsa bunun analizi iyi yapılmalıdır⁴⁰.

Çocuğun ekmek, su kadar gereksinim duyduğu bu kültür değerleri, müzelerde sergilenen tablolar kadar estetik değer taşır. Bu kitaplara biçim veren grafik sanatçıları, yazıları, renkleri, şekilleri ve fantezileri en güzel, en yeni ve en özgün düzenlerde kullanan yaratıcı insanlardır⁴¹.

⁴⁰ GÖZKAN, A. Ferhan (Haz: M. Ruhi Şirin) 99 soruda Çocuk Edebiyatı, İstanbul-1994, s. 154.

⁴¹ ERİMLER, Nazan, "Çocuk Kitabı Resimleri", A.D. Sanat, İstanbul-1996, s. 180.

4. ÇOCUKLARA KİTAP SEÇERKEN DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR

Okul öncesi yıllardan itibaren kitapla tanışan çocuklar, kitabın onlara sunduğu zengin dünyayı ve bilgileri keşfettikçe, hatta bunları yetişkin biriyle paylaştıkça, kitap çocuk için vazgeçilmeyecek bir unsur olmaktadır.

Çocuk kitabı yazımı ve basımı son derece önemli ve güç bir konudur. Önemli olan iki temel konu daha vardır. Bunlardan biri; kitabın fizik özellikleri (basımı), diğeri ise yetişkinlerin çocuk kitaplarının özelliklerini ve yeni çıkan kitaplar hakkındaki bilgileri ile çocuklarının ilgileri konusundaki bilgi ve duyarlılıklarıdır⁴². Resimli çocuk kitabına en fazla ihtiyaç duyulan dönem okul öncesi dönemidir (2-6 yaş dönemi). Bu dönemde önemli olan çocuğun ilgi, yaş ve algı düzeyine uygun kitapların seçilmesidir. 2-6 yaş dönemi içinde bebeklik, çocukluk ve ilk okula hazırlık evrelerini geçiren çocuk her yaşta farklı konulara ilgi duyacaktır. Bu sebeple her yaşın kitabı da farklıdır. Şöyle ki: 2-3 yaşlarında hayvanlarla ilgilenen çocuk, 3-4 yaşında cinsiyet ayrımını, 5-6 yaşlarında ise toplumsal çevreyi, sayıları ve en önemlisi doğru ile yanlış ayırt etmeye başlar. Kitap seçimi yapılırken bütün bunların göz önüne alınması gerekir.

Kitap seçerken diğer önemli bir konu da, kitabın boyutlarıdır. Kitabın büyüklüğü çocuğun taşıyabileceği ağırlıkta, kolayca çevirebileceği şekilde sağlam bir cilt ve kaliteli kağıt kullanılmaktadır.

Kitap seçen yetişkinin ve çocuğun kitapla ilk tanışma aracı olan kapak renkli, bol resimli, çocuk için çekici özellikler taşımalıdır⁴³.

Diğer bir önemli husus da kitabın resimleridir. Bu resimler estetik değerler taşımalı, renkler özene seçilmelidir. Resim-metin dengesi, üzerinde durulması

⁴² OKTAY, Ayla. (Haz: M. Ruhi Şirin): 99 soruda Çocuk Edebiyatı. İstanbul-1994. s.228

⁴³ OKTAY, Ayla. a.g.e. s.229.

durulması gereken bir konudur. Özellikle bu dönem (2-6) yaş çocukları için hazırlanan kitaplarda resimlerin metinden daha fazla olmasına dikkat edilmelidir.

Kitabın dış görüntüsü yanında içeriği de çok önemlidir. Çocuğun yaşına uygun bir dil kullanılmalı, uzunluk çocuğun dikkat süresine göre ayarlanmalıdır. Çocuk kitaplarında hayal kavramı da önemlidir. Bunun yanında çocukların toplumsal değerleri benimsemeleri açısından kitaplarda işlenen konular da, önemli rol üstlenir. Konunun işlenişinde olaylar arasındaki mantık ilişkisi gözden kaçırılmamalıdır. Bu husus özellikle çocuğun düşüncesinin şekillenmesi açısından son derece önemlidir⁴⁴.

Çocuk kitaplardaki kahramanlarla özdeşim kuracağından, kendisini hikayenin bir parçası olarak düşünebilmelidir. Kahramanların hayal gücü ile ulaşılabilecek özelliklerin olması, hem çocuğun ilgisini çeker hem de hayal gücünü geliştirmesine olanak verir.

Sonuç olarak okul öncesi çağı çocuğu henüz okumayı bilmediğinden, yetişkinlerin rehberliğine dayanan bir kitap seçimi söz konusudur. Yetişkinlerin bu sorumluluklarının bilincinde olmaları, çocukların genel ilgi ve ihtiyaçlarının farkında olmaları yanında, özellikle çocuğu tanımaları ve çocuk literatüründen haberdar olmaları gerekir.

Unutmamalıdır ki her çocuk her dönemde mutlaka bir kitaba ihtiyaç duyar.

⁴⁴ OKTAY, Ayla, s.64, s.225

5. ÇOCUKLARIN RUHSAL İHTİYAÇLARI VE BUNLARI KARŞILAYABİLECEK KİTAPLARIN ÖZELLİKLERİ

Çocuk tüm dünyada çocuktur. Din, dil, ırk, millet ayrımı gözetmeksizin tüm çocukların bazı ruhsal ihtiyaçları vardır. Çocukluk dönemlerinde doğal halini sergileyen çocukta bu ruhsal ihtiyaçlar çok açık bir biçimde gözlenebilmektedir. Ancak yaşı ilerlemesiyle, toplumun yapısına uyum göstermeye başlayan çocukta bu ihtiyaçlar geri plana itilir fakat daima vardır. Yani yetişkinlerin ruhsal ihtiyaçlarıyla çocukların ruhsal ihtiyaçları aynıdır⁴⁵.

Çocuğu kitaplarla tanıştıırken bu ihtiyaçlar göz önünde bulundurulmalıdır. Özellikle de problemlı çocuklar için bu konu çok önemlidir. Temel ihtiyaçları; güven (maddi, akli ve sevme/sevilme), başarılı olmak, bir grubun üyesi olmak oyun ve değişiklik ve estetik olarak toplayabiliriz.

Güven ihtiyacı, maddi olarak anne kollarında başlar. Annesinin kollarında bebek kendisini daima güvende hissederek. Yaş ilerledikçe diğer ihtiyaçlar kendini gösterir. Fakat güven ihtiyacı insanda hep mevcuttur. Masal ve efsanelerdeki zenginlik ve görkemin sebebi de bu maddi güven hissinden kaynaklanmaktadır. Güven ihtiyacının bir başka biçimi de merak ve öğrenme ihtiyacı şeklinde kendini gösterir. Çocukların soru sorma, her şeyi kesin olarak bilme, öğrenme dönemi olan 3-5 yaşlarında, onlara seviyelerine uygun cevaplar verebilecek kitaplar alınmalıdır. Güven ihtiyacının en belirgin şekli olan; sevme sevilme ihtiyacıdır. Bu ihtiyacın yeterli seviyede karşılanmadığı durumlarda, çocuğun ruhsal problemlerle karşılaşması mümkündür (çocuğun değersiz bir eşyaya, bir hayvana aşırı bağlanması gibi). Bu da kesinlikle yetişkinlik çağına etkileyecektir.

⁴⁵ TUNCER, Nilüfer, a.g.e. s.206

Çocuk sevgiyi önce ailede görür. Sevgi dolu, sağlam bir aile ortamı çocuğun hayata bakışını, ileride kendi aile hayatını da etkileyecektir. Böyle ortamda büyüyen çocuk hem kendine hem de çevresine karşı güven duyar. Mutlu aile yaşantılarını konu alan eserler, özellikle mutsuz ortamda büyüyen çocuklara hem gerçek aile hayatını, hem de hayali de olsa bir mutlu ortam ortaya koyması bakımından önem taşır. Fakat bu eserlerin fazla abartılı olmaması, aşırı duygusallığa yer vermemesi, doğal sınırlar içerisinde anlatılması gereklidir.

Çocuk hikayelerindeki aşk kavramı, aslında çalışkan ve iyinin ödülüdür. Ancak farklı cinsiyetin gerçek hayattaki görevlerini anlamaları ve kabullenmelerine yardımcı olur.

Başarılı olmak da tüm insanların önemli ihtiyaçlarından. Belki de, çocukta başarı duygusu ilk adımından daha önce başlamaktadır. Önceleri çok somuttur. Örneğin anne baba bir iş yaptıkları (yemek yapmak, araba sürmek gibi) için çocuğun gözünde ilk kahramanlardır. Çocuğa anlatılan ilk masal ve hikayelerdeki kahramanlarda, düşünene değil, fiziksel başarı gösteren kişilerdir. Yüzmeyi başaran ördek yavrusu gibi.

Çocuk büyüyüp geliştikçe ruhsal ve zihinsel başarıları önemsemeye başlar. Örneğin, kötü alışkanlıkları olan birisinin bundan kurtulabilmesi gibi. Bu çağda özellikle biyografiler çocuğun bu ihtiyacına cevap verir⁴⁶.

Bir grubun üyesi olmak, güven ihtiyacının tabii bir sonucudur. Çocuğun "benim" diyerek vurguladığı ailesi onun ilk grubudur. Yaş ilerledikçe oyun arkadaşları, daha sonra da okul arkadaşları ikinci önemli çevresidir. Bu dönemde aile ile birlikte arkadaş değerleri de önem kazanmıştır. Küçük yaşlarda arkadaş grubu olmayan çocukların sorunlarını nasıl çözdüklerine ait hikayeler verilerek yardımcı olunabilir.

⁴⁶ TUNCER, Nilüfer, s.g.e. s.208.

Oyun ve değişiklik ihtiyacı, yetişkinlerin kuralcı ve (çocuklara göre) heyecansız dünyalarından sıkılan çocukların en önemli ihtiyaçlarından biridir. Çocuklar bu nedenle çok farklı eserlere yönelebilirler. Bu esnada yetişkinler, sezdirmeden rehberlik yapmalı, çocuğun tek bir esere takılıp kalmasını önlemelidir.

Estetik ihtiyaç da temel ihtiyaçlardan biri olup, insanların süsleme ve süslenme ihtiyaçlarından doğmaktadır. İlk başta kendini süslemekle tatmin olan bu ihtiyaç, bazı kişilerde yetişkinlik çağında da fazla gelişme göstermez; bazılarında ise kendi kişiliğini aşarak sanatta güzelliği aramaya doğru iter⁴⁷.

Çocuk doğuştan estetik duygusuna sahiptir. Ancak bu duygu çevrenin etkisiyle gelişir. Bu nedenle çocukları küçük yaşlardan itibaren edebi yönden güçlü, resim yönünden başarılı eserlerle tanıştırmak gerekir. Çocuk bilinçli olmasa bile, estetik duygusunu iyi eserler yardımıyla kazanır⁴⁸.

Çocukların ruhsal ihtiyaçlarını karşılayan kitaplar. Sadece çocuğun kendisini değil, yetişkinlerin de çocukları daha iyi anlamalarına ve kendilerinin onlarla eş düzeye gelmelerine yardım edebilir⁴⁹.

⁴⁷ TUNCER, Nilüfer, a.g.e. s.209.

⁴⁸ TUNCER, Nilüfer, a.g.e. s.210.

⁴⁹ ÖZTAY, Ayla, a.g.m. s.230.

SONUÇ

Bütün bu yazılanlardan sonra resimli çocuk kitaplarının gerektiği önemi görmesi, belirtilen amaçlara ulaşabilmesi için bazı önerilerde bulunmak, bu konuyu kısaca ele almak, konuyu toparlayacaktır. Bu önerileri şu şekilde toparlayabiliriz:

Kitap resimleyen kimselerin sanatçı olmaları önemlidir.

Baskı tekniklerini bilmek ve kalite önemlidir.

Sanatçının pedagojik formasyona sahip olması önemlidir.

Çocuk kitaplarındaki resimlerin çocuk hayal gücünü güdülemesi önemlidir.

Konuların kolay anlaşılması için resimlerin konuyla sağlam ilişki içinde olması önemlidir.

Telif ve patent hakları ve sanat eserinden kazanç sağlanabilmesi önemlidir.

Çocuk kitapları resimleyen sanatçıların ve editörlerin en temel tasası resimlerin kitaptaki konular ile yakından ilişkili olmasını sağlamaktır. Bu ülkelerindeki örneklerin incelenmesinden kaçınmamak ve gelişmiş yapıtları örnek almak önerilebilecek bir tutum ve yöntemdir.

Duygu yüklü ve ifadeci bir resim kitabın değerini artıracaktır gibi, algılamayı ve ilgiyi de kuvvetlendirecektir. Bu şekilde algınarak; ilgi, beceri ile yapılan resimler çocuklar büyüdüklerinde, bugün sıkayet ettiğimiz sanat duyarsızlığı gibi bir eksikliğe daha az maruz kalacaklardır.

II. Yayın Kurultayının 1975 yılında çocuk ve gençlik yayınlarına ilişkin önerilerini şöyle sıralayabiliriz.

Devlet meslek kuruluşları, yazarlar ve ozanlar, çocuk ve gençlik yayınlarına gereken önemi vermelidirler.

Çocuk yayınları, eğitici, öğretici, okuma zevkini geliştirici, hayata ve olaylara karşı olumlu tutum aldırıcı bir biçimde olmalıdır.

Çocuk ve gençlik yayınlarının dili arı, anlatımı açık seçik olmalıdır.

Yazar ve ozanların çocuklar içinde yazmaları özendirilmelidir. Resmi ve özel kuruluşlarla, meslek öğretmenleri ve sendikalarla çocuk yayınları konusunda ödüllü yarışmalar düzenlenmelidir.

Aile çevresi dışında çocuk evleri, çocuk yuvaları ve çocuk kütüphaneleri, çocuğun okula hazırlayıcı ve çocuğun yeteneklerini güçleştirici kitaplarla şaka yollu, eğlendirerek çocuğu okula hazırlamalıdır.

Bu kurumların devlet kontrolü ve desteği ile sayılarının arttırılmasına, bir yandan da ailenin bu kurumlardan yararlanmalarının yetişkinler eğitimi adı altında verilmek istenen programa alınarak sağlanmasına bağlıdır.

Çocuklar için resim çizen, çocuklar için kitap yazarı kimselerin çocuk dünyasını, çocuğun ruhsal yapısını ve çocuğun zihni gelişmesini de bilmesi gerekir.

Yayınevlerinin iyi ve saş yapabilecek kitabı basmak için telif ücretlerinden kaçınmaması kendi çıkarları içinde yararlıdır.

Basın ve yayın kanalıyla çocuk kitapları saatinin programa alınması gerekir.

Okul öncesi eğitim kurumlarında bir kitaplık köşesi kurulmalıdır. Ayrıca özel sektörün açacağı bu tür kurumlarda bu husus kurulus kooperatifleri arasında yer almalıdır.

Nitelikli çocuk kitaplarının hazırlanması bakımından, çocuk kitapları yazarları, editörleri, yayıncıları, ressamı için yetiştirici ve geliştirici nitelikte eğitim çalışmalarına yer verilmelidir. Bu amaçla Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığınca sürekli ve düzenli “Nitelikli Çocuk Kitapları Hazırlama” kursları ve seminerleri düzenlenmelidir.

Çocuk kitapları ve dergilerinde yazı, resim, cilt gibi öğeleri kapsayan biçimsel konuların gerçekleştirilmesinde tasarım sanatçıları ile diğer yardımcı uzmanlardan yararlanılmalı, bu konuda yeni elemanların yetiştirilmesi ve geliştirilmesi olanakları sağlanmalıdır.

Türk Mitolojisi, Türk Tarihi ve Anadolu yaşantılarıyla dünya yazınında seçmeleri içeren geniş programlı bir çocuk yapıtları dizisi oluşturulmalıdır.

Ayrıca çok önemli konulardan biri de, resimleyen kişinin sanatçı olması konusu olduğuna göre sanat eğitimi veren kurumlarda sanatla ilgili malzeme, araç, gereç, bilgisayar, cd gibi teknolojik malzemelerin, kaynak kitapların, dokümanların, kısaca sanat eğitiminin tüm ihtiyaçlarına cevap verebilecek merkezlerin kurulması gereklidir. Bu imkanlar ölçüsünde ya sanat eğitimi verilen her kurumda, ya da tek merkezde toplanmalıdır.

Tüm yazılanlar sonunda görünmektedir ki ülkemizde okul öncesi dönemi için hazırlanan resimli çocuk kitaplarının önemi üzerinde durulmakta ancak yeterli düzeyde çaba sarf edilememektedir. Estetik zevkleri gelişmiş, sanat beğenisi kazanmış, bakmasını bilen bireylere sahip olmak istiyorsak resimli çocuk kitaplarının eğitimin en önemli aşamalarından biri olarak ele alınması gerekmektedir. Şu bir gerçektir ki iyi hazırlanmış hoş bir “resimli kitap” amacına ulaşacaktır.

Bu kitaplarla estetik beğeni kazanmış bireyler sayesinde etrafımızda gördüğümüz estetik mahrum gelişmeler yerini daha hoş görümlü bırakabilecektir. Eğer şimdiye kadar bu konu üzerinde titizlikle durulsa, sanat

eğitimine bu dđnemlerde (0-6 yaş dđnemi) başlansa bđyđk ihtimalle Őimdi gđzel çevre, gđzel kentler, gđzel yapılar içinde hayatımızı sđrdđrtđyor olabilirdik...

Kitap resimleri, hem estetik hem de eğitim için önemli yapı taşlarından birisidir kuşkusuz.

Kttđ, uydurma resimlerle bezenmiş bir resimli ocuk kitabı, çocuğu kitap sevgisinden mahrum edebileceği gibi, bu kitabı kendisine sunabilen bđyđđne karşı da gđvensizlik yaratabilecektir. Artık çocuklarımızda teknolojik gelişmelerin farkında olup, kaliteyi gzlemleyebilmektedirler.

Gerek bu konunun farkına varan bilinçli sanatçı ve yazarlarımız, gerekse batı ülkelerinden alınan kaliteli örnekler resimli ocuk kitapları hususundaki çalışmalarımıza ışık tutmaktadır.

Çocuklukta okunan iyi eserlerin insan zihninde ayrı bir yer edindiği asla unutulmamalıdır.

Çocuklar milletin geleceğidir ve onlar için yapılacak her iyi Şey milletin geleceği için önemli bir yatırımdır. Bizler bunun farkına varan yetişkinler olarak çocuklarımız için çok kđđk yaşlardan itibaren onlara faydalı her tđrlđ imkanı sağlamalı, en iyi eğitimi vermeli ve en iyi resimli kitapları beğenilerine sunabilmeliyiz.

KAYNAKÇA

ALPAY, M. ve ANHENDER, R.: Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları. İstanbul. Cem Yayınevi, 1975.

BALER, Handan Tunç. Güzel Sanatlar Eğitimi ve Eğitim Programları ve Öğretim. Ankara Milli Eğitim Basımevi, 1993.

BARAL, Handan. "0-6 Yaş Grubu Çocuk Kitapları İllüstrasyonlarının Analizi ve Bir Çocuk Kitabı İllüstrasyon Denemesi." Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Ankara, Şubat 1989.

BERGİN, Azize. "Her Resmin Bir Öyküsü Var." Hürriyet Eki. 28 Ekim 1996.

COURONNE, P. – DUVAL, M., Küçük Tavşan, Akdeniz Yayınevi, İstanbul, 1998.

DÖL, Y. – KUTLU, A., Akıllı Çocukla Yaramaz Kedi. Bilgi Yayınevi. Ankara, 1993.

ERKMEN, Nazan. "Çocuk Kitabı Resimleri." AD Sanat. Nisan 1996, s. 190-185.

GÖKNİL, Can. "99 Soruda Çocuk Edebiyatı." Mustafa Ruhi Şirin (Haz.), Çocuk Vakfı Yayınları, 1994.

GÖNEN, Mübeccel. "99 Soruda Çocuk Edebiyatı." Mustafa Ruhi Şirin (Haz.), Çocuk Vakfı Yayınları, 1994.

Güzel Sanatlar Eğitimi ve Eğitim Programları ve Öğretim. Ankara. Milli Eğitim Basımevi, 1993.

HAZARD, Paul. Books Children and Man. Boston. The Horn Book, 1944.

İLBAN, Ayşe Çakır. Güzel Sanatlar Eğitimi ve Eğitim Programları ve Öğretim. Ankara. Milli Eğitim Basımevi, 1993.

KEHNEMUYİ, Zerrin. "Çocuğun Resim Eğitimi." (Teksir). İstanbul, 1977.

OĞUZKAN, A. Ferhan. "99 Soruda Çocuk Edebiyatı." Mustafa Ruhi Şirin (Haz.). Çocuk Vakfı Yayınları, 1994.

Okul Öncesi Eğitimi ve Sorunları. Ankara. Türk Eğitim Derneği Yayınları, 1983.

OKTAY, Ayla. "99 Soruda Çocuk Edebiyatı." Mustafa Ruhi Şirin (Haz.). Çocuk Vakfı Yayınları, 1994.

ÖZCİVELEK, Leyla. Illustrated Children's Books in Turkey. April 1991.

ÖZEL, Ayşe. "Çocuk Kitabı Resimlemek". İkinci Ulusal Eğitim Sempozyumu.

SAN, İnci. "Sanatta Yaratma, Çocukta Yaratıcılık". Ankara, 1979.

ŞİMŞEK, Hilal. "İllüstrasyon". (Teksir, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, 1996).

TUNCER, Nilüfer. "99 Soruda Çocuk Edebiyatı." Mustafa Ruhi Şirin (Haz.). İstanbul. Çocuk Vakfı Yayınları, 1994.

TUNCER, Nilüfer. "Türkiye'de Yayınlanmış Resimli Çocuk Kitapları". Doktora Tezi. H.Ü. Ankara, 1979.

YAVUZER, Haluk. "Çocuk Psikolojisi Bilimsel Sorunlar Dizisi". İstanbul, 1985.

YÖRÜKOĞLU, Atalay. "Çocuk Ruh Sağlığı". 17. Baskı. İstanbul. Ekim 1992.

RESİMLER

Kemal'in, boynunda kapkara
tüyleri olan bembeyaz bir kedisi
vardı... Kedi henüz yavruydu...

Resim 1: "AKILLI ÇOCUKLA YARAMAZ KEDİ"

Kemal giyindi. Kedi de giydirmesi gerektiğini sanıyordu.

Bebeklik hırkasını üstüne geçirince kedi onu fırlatıp attı. Şapkaya ise çok kızdı, başına geçirtirmedi.

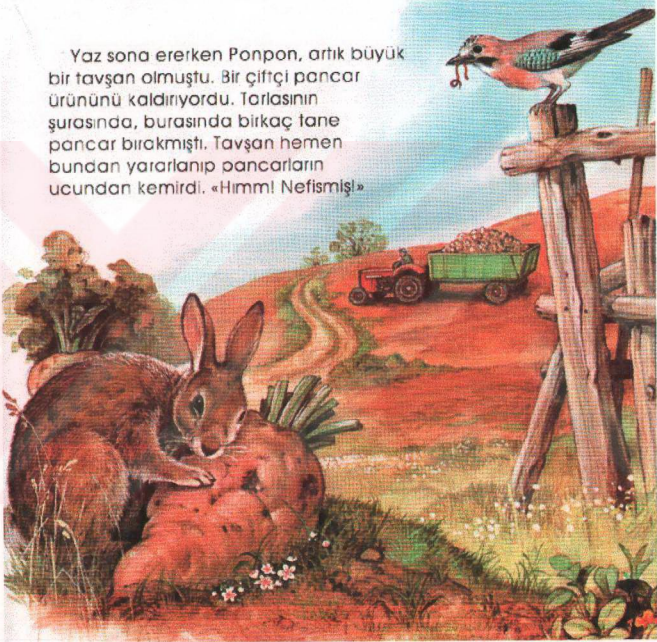

RESİM 2: “KÜÇÜK TAVŞAN”

Yaz sona ererken Ponpon, artık büyük bir tavşan olmuştu. Bir çiftçi pancar ürününü kaldırıyordu. Tarlasının şurasında, burasında birkaç tane pancar bırakmıştı. Tavşan hemen bundan yararlanıp pancarların ucundan kemirdi. «Hımm! Nefismiş!»

Ponpon, o gün arkadaşı karacaya, «Buraya gel, yiyecek bir şeyler buldum,» dedi. Kışın uzun ayları böylece geçmeye devam etti. Ve günün birinde...

Kırarda koşup oynarken Ponpon büyük bir hayvanla karşılaştı. Bu tombul inek, Sarı Kız'dı.

Küçük tavşan, bu görkemli bayanın karşısında korkudan titriyordu! Ama Sarı Kız'ın pek uslu biri olduğunu görünce, tavşancık onun ıslak burnuna bir öpücük kondurma cesaretini bile gösterdi.